

Uloga školskog knjižničara u odgojno-obrazovnoj integraciji učenika izbjeglica

Kosić, Brigita

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:493742>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER BIBLIOTEKARSTVO
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Brigita Kosić

**ULOGA ŠKOLSKOG KNJIŽNIČARA U ODGOJNO-
OBRAZOVNOJ INTEGRACIJI UČENIKA IZBJEGLICA**

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2021.

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti
Smjer bibliotekarstvo
Odsjek za pedagogiju

Brigita Kosić

**ULOGA ŠKOLSKOG KNJIŽNIČARA U ODGOJNO-OBRAZOVNOJ
INTEGRACIJI UČENIKA IZBJEGLICA**

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Mihaela Banek Zorica, red. prof.

Komentor: dr. sc. Zoran Horvat

Zagreb, rujan 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Najviše želim zahvaliti obitelji. Oni su uvijek bili tu, čak i kada nisam bila dobro društvo. Naučili su me poštivati ljude, ali i suprotstaviti se kada treba. Zahvaljujem dobrim ljudima koje sam srela u svom životu. Svima onima koji su ga oblikovali i bili dio njega, barem nakratko. Onima zbog kojih sam uspjela u onome što sam naumila. Prijateljima, koji su uz razmirice, uvijek bili glas razuma. Želim zahvaliti mentorici koja me svojim savjetima i uputama pratila od završnog rada te mentoru koji je u kratkom vremenu jako pomogao pri pisanju ovoga rada.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. ŠKOLSKA KNJIŽNICA.....	2
2.1. <i>Određenje temeljnih pojmova i zakonski okvir rada školske knjižnice</i>	2
2.2. <i>Suvremena školska knjižnica</i>	6
3. ŠKOLSKI KNJIŽNIČAR.....	8
3.1. <i>Određenje pojmova</i>	8
3.2. <i>Zakonski okvir rada školskog knjižničara</i>	10
3.3. <i>Školski knjižničar kao stručni suradnik- uloga i kompetencije</i>	12
3.3.1. <i>Personalne kompetencije</i>	14
3.3.2. <i>Profesionalne kompetencije</i>	15
3.4. <i>Suradnja školskog knjižničara i članova odgojno-obrazovnog procesa</i>	15
3.4.1. <i>Status školskog knjižničara</i>	18
4. MIGRACIJE, IZBJEGLIŠTVO I ODGOJ I OBRAZOVANJE	19
4.1. <i>Određenje pojmova</i>	19
4.2. <i>Europska izbjeglička kriza</i>	22
4.3. <i>Pravo na obrazovanje djece izbjeglica</i>	23
4.4. <i>Integracija djece izbjeglica u hrvatski odgojno-obrazovni sustav</i>	25
5. ULOGA ŠKOLSKIH KNJIŽNICA I KNJIŽNIČARA U O-O INTEGRACIJI UČENIKA IZBJEGLICA.....	29
5.1. <i>Što može učiniti stručni suradnik - knjižničar</i>	31
6. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE	34
6.1. <i>Problem i cilj istraživanja</i>	34
6.2. <i>Metoda prikupljanja podataka i instrument istraživanja</i>	35
6.3. <i>Uzorak</i>	35
6.4. <i>Etički aspekti</i>	35
6.5. <i>Tijek istraživanja</i>	36

6.6. Obrada podataka	37
6.7. Analiza rezultata	44
7. ZAKLJUČAK.....	47
8. LITERATURA.....	49
9. POPIS SLIKA	53
10. PRILOZI.....	53
11. SAŽETAK.....	60
12. SUMMARY	61

1. UVOD

U radu će se prikazati teorijska promišljanja i malobrojni praktični primjeri uloge školskog knjižničara u radu s učenicima izbjeglicama, prvenstveno izvan Hrvatske, u zemljama poput Švedske, SAD-a, Australije i Nizozemske, s obzirom na to da istraživanja ove teme u Hrvatskoj nisam pronašla. Ovaj rad nastao je pod utjecajem prakse u jednoj osnovnoj školi u Zagrebu koju pohađaju učenici izbjeglice i shvaćanjem kako bi školski knjižničari mogli imati veliku ulogu u odgojno-obrazovnoj integraciji učenika izbjeglica. Praksa se odvila 2018. godine, a zajedno s kolegicama i kolegama sam učenici čiji su roditelji zatražili azil u Hrvatskoj, pružala pomoć u nastavi i izvan nje tijekom perioda malo dužeg od dva mjeseca. Prilikom jednog odmora na hodniku, stojeći odvojene od razreda, upitala sam ju zna li gdje se nalazi knjižnica. S obzirom na slabije poznavanje hrvatskoga jezika, objasnila sam joj što je knjižnica i što bi sve mogla raditi u njoj: provoditi vrijeme dok čeka sestru, kada razred ima vjeronauk, s knjižničarkom vježbati izgovor hrvatskoga jezika, a možda bi mogla pronaći i knjige na arapskome (nisam upoznata s fondom knjižnice i ne znam sadrži li išta na arapskome). Odgovorila je kako shvaća što je knjižnica, ali ne zna gdje se nalazi i prema njenom izrazu lica shvatila sam kako je skeptična prema gore nabrojanim mogućnostima rada u knjižnici. U tom trenutku u glavi sam formirala ideju za diplomski rad, koja se s vremenom mijenjala i oblikovala, ali sam znala jedno: želim povezati djecu izbjeglice i školske knjižničare koji im mogu puno ponuditi i pomoći prilikom integracije u razred, a time u školu i sveukupno društvo.

Nakon uvoda slijedi opis školske knjižnice i knjižničara, zakonskih okvira koji određuju što je knjižnica i tko može biti školski knjižničar te njihovih mnogobrojnih uloga. Rad će prikazati i imigrantsku krizu, njene početke i pravo na obrazovanje djece izbjeglica, zatim predstaviti na koji način surađuju školske knjižnice s tim učenicima u drugim državama, ali i u Hrvatskoj. Dat će se primjeri i postupci na koji način bi se školski knjižničar mogao više uključiti u odgojno-obrazovnu integraciju učenika izbjeglica. Završit će se s opisom cijelog procesa istraživanja koje je provedeno tijekom ljeta 2021. godine u školama u Zagrebu i Kutini koje pohađaju učenici izbjeglice. Ispitanici su bili školski knjižničari koji su dali svoje prijedloge i razmišljanja o načinima integracije tih učenika i prikazali realistično stanje stvari te odnos zaposlenika škola.

2. ŠKOLSKA KNJIŽNICA

2.1. *Određenje temeljnih pojmova i zakonski okvir rada školske knjižnice*

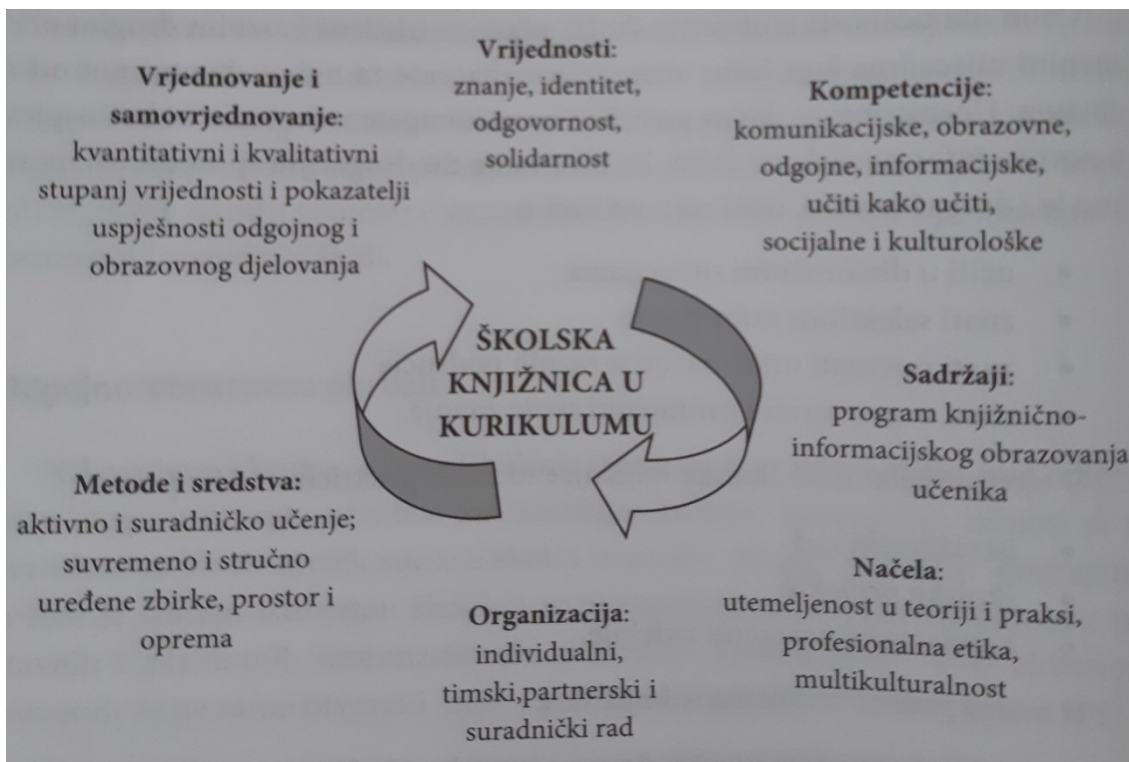
Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (2019) u članku 3 definira knjižnicu kao “pravnu osobu koja obavlja knjižničnu djelatnost sukladno odredbama ovoga Zakona”, a UNESCO-v Manifest za školske knjižnice (1999) navodi svrhu i ulogu školske knjižnice: „školska knjižnica pruža obavijesti i spoznaje bitne za uspješno uključivanje u suvremeno društvo koje se temelji na znanju i informaciji“. Neke od knjižničnih djelatnosti su: nabava knjižnične građe i izgradnja knjižničnih zbirki; stručna obrada knjižnične građe prema stručnim standardima; pohrana, čuvanje i zaštita knjižnične građe; pružanje informacijskih usluga; usmjeravanje i podučavanje korisnika pri izboru i korištenju knjižnične građe; te pripremanje kulturnih, informacijskih, obrazovnih i znanstvenih sadržaja i programa. “Prema namjeni i sadržaju knjižničnog fonda vrste knjižnica su: nacionalna, narodna, školska, sveučilišna, visokoškolska, znanstvena i specijalna knjižnica” (Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti, 2019). Školske ustanove dužne su osnovati knjižnicu u svome sastavu kako bi se omogućile usluge nužne za obavljanje nastavne i znanstvene djelatnosti. Standarde za školske knjižnice donosi ministar nadležan za znanost i obrazovanje, uz prethodno mišljenje Hrvatskoga knjižničnog vijeća.

Još jednu definiciju daje Standard za školske knjižnice (2013) koji ju definira kao „informacijsko, medijsko, komunikacijsko i kulturno središte škole čiji sadržaj čini organizirana zbirka knjižne i neknjižne građe i koja služi zadovoljavanju obrazovnih, kulturnih, informacijskih i stručnih potreba korisnika“. On također navodi i zadaće školske knjižnice, a neke od njih su: promicanje svih oblika odgojno-obrazovnog rada; stvaranje intelektualnih, materijalnih i drugih uvjeta za učenje; poticanje čitanja; provođenje programa knjižnično-informacijske pismenosti; pomoć učenicima s posebnim potrebama; rad s darovitim učenicima; poticanje odgoja za demokraciju; sudjelovanje u školskim projektima i ono što bih izdvojila kao bitno za rad s djecom izbjeglicama, rad s učenicima pripadnicima nacionalnih manjina. Školska knjižnica učenike uvodi u svijet mašte, knjige i čitanja, a oni čitajući u svojoj glavi mogu postati

najveći heroji. Kao heroji, možda će pokušati stalno unapređivati svoje ponašanje i biti što bolja verzija sebe. Možda će proširiti svoje vidike, prihvatiti drugačija mišljenja, naučiti cijeniti kulturnu raznolikost, a time i učenike koji su druge vjere ili dolaze iz druge države, učenike izbjeglice.

Učenici u školskoj knjižnici uče kako samostalno istraživati i učiti, od pronalaženja tiskane građe koja im je potrebna do pronalaženja i korištenja informacija u e-obliku. Ona zauzima važno mjesto u odgojno-obrazovnom procesu te je njena uloga, kao centra izvora znanja, informacijsko opismenjavanje učenika i njihovo podučavanje o sigurnosti, ali i štetnom utjecaju informacija. Školska knjižnica informacijsko je središte suvremene škole. Opskrbljena je knjižnom građom koja je namijenjena upravo korisnicima koji polaze školu, a primjerena je njihovoj dobi. Naravno, u školskim knjižnicama se može i treba pronaći i stručna literatura koju koriste učitelji/nastavnici te škole (Špadić, 2018). UNESCO-v Manifest za školske knjižnice (1999) također navodi da je školska knjižnica prostor u kojem će se njeni korisnici osjećati ugodno jer će im ona pružiti usluge koje će im pomoći da zavole čitanje, pronađu literaturu koja ih zanima i koja će im koristiti tijekom školovanja. Upravo je ona prostor gdje se učenicima daje uvid u svijet čitanja, knjige i informacija, a učenik otkriva raznolikost sadržaja služeći se raznom literaturom. Ima i nezaobilaznu ulogu u promicanju prava djeteta, kao temeljnog prava svakog čovjeka (Špadić, 2018). Na početku školske godine moraju se jasno definirati usluge, ciljevi i prioritete knjižnice u odnosu na *Plan i program nastave*. Svim učenicima i zaposlenicima škole moraju biti dostupne usluge knjižnice te se mora poticati suradnja ne samo sa stručnim osobljem škole, već i s ustanovama i društvenim skupinama u lokalnoj zajednici. „Suradnja omogućuje učenje i prenošenje znanja i stvara dodanu vrijednost. Rad školske knjižnice nadopunjuje se suradnjom s narodnim knjižnicama, koje npr. osiguravaju građu koju školska knjižnica ne posjeduje, a knjižničari školske i narodne knjižnice u suradnji mogu osmišljavati i realizirati različite programe” (Stričević, 2010 prema Špadić, 2018, 10). Prema IFLA-inim Smjernicama za školske knjižnice (2015) školska knjižnica opskrbljuje učenike vještinama za cjeloživotno učenje, razvija njihovu maštu, pruža informacije neophodne za uspješno djelovanje u današnjem društvu i time im pomaže da postanu odgovorni građani.

“Školska knjižnica ima sveobuhvatnu ulogu: ona je mjesto gdje se pružaju informacije i proširuju već stečena znanja dodatnim proučavanjem izvora, ali treba je sve više oblikovati u pristupačno mjesto za svakog korisnika koje nudi mnoštvo neobveznih kreativnih oblika razonode i modela za provođenje slobodnog vremena. Školska knjižnica u mnogočemu je pristupačnije i ugodnije mjesto u odnosu na školsku učionicu te kao takva može ponuditi i bogatije sadržaje” (Topić Hohnjec, 2019, 1). Dosta djece u današnje vrijeme provodi puno vremena u školi, pogotovo u nižim razredima u obliku cjelodnevnog boravka, a učenici viših razreda često nakon završetka nastave čekaju dodatne aktivnosti u školi. Mnoga djeca tada trebaju usmjerenje i osobe koje će ih ili koordinirati ili ponuditi modele kako provoditi kvalitetno slobodno vrijeme unutar škole. To slobodno vrijeme trebalo bi biti oslobođeno prevelikog misaonog i intelektualnog napora, a najbolje bi bilo ponuditi ga u obliku neke razonode, učenja kroz igru ili u vidu ostvarivanja učenikovih sklonosti prema nekom hobiju ili sadržaju koji ga interesira (Topić Hohnjec, 2019). Prema ovome jasno je da je školska knjižnica u korijenu dva sustava: knjižničarskom i još važnijem, odgojno-obrazovnom sustavu, u kojem omogućuje cjelovitost edukacijskog procesa. Ona je mjesto suradnje učenika, učitelja, stručnih suradnika te školskog knjižničara koji međusobnom suradnjom rade prema ostvarivanju zajedničkih ciljeva. Slika 1. prikazuje nam koje se sve vrijednosti i kompetencije mogu usvojiti u školskoj knjižnici, na koji način je organiziran rad, koje se metode i sredstva mogu koristiti prilikom učenja i koji se sadržaji u njoj ostvaruju (Kovačević i Lovrinčević, 2012).

Slika 1. Ključne sastavnice kurikulumske djelovanja školske knjižnice (Kovačević i Lovrinčević, 2012)

“Odgojno-obrazovna djelatnost osnovna je djelatnost školske knjižnice i predstavlja 60% cjelokupne djelatnosti, a 40% su stručni knjižnični poslovi, kulturna i javna djelatnost te stručno usavršavanje (Kovačević, Lasić-Lazić i Lovrinčević, 2004, 85 prema Špadić, 2018, 8). Odgojno-obrazovna djelatnost obuhvaća rad s učenicima, suradnju s učiteljima, nastavnicima i stručnim suradnicima te pripremanje, planiranje i programiranje odgojno-obrazovnog rada. Stručna, kulturna i javna djelatnost odnose se na izgradnju i obradu fonda, nabavu knjižne i neknjižne građe i utvrđivanje potreba korisnika, zatim na organizaciju, pripremu i provedbu kulturnih sadržaja te suradnju s kulturnim ustanovama koje organiziraju rad s djecom u slobodno vrijeme. Rad s učenicima odnosi se na: organizirano i sustavno upućivanje i poučavanje učenika o radu i korištenju školske knjižnice; razvijanje čitalačkih sposobnosti učenika, te stvaranje i njegovanje čitateljskih navika; poučavanje učenika informacijskoj pismenosti; i organizaciju nastavnih sati u knjižnici i izvan nje u svrhu realizacije programa knjižničnog odgoja i obrazovanja (Standard za školske knjižnice, 2013). Suradnja s učiteljima, nastavnicima, stručnim suradnicima, odgajateljima, ravnateljima i roditeljima

obuhvaća: timski rad na pripremi i provedbi nastavnih sati i radionica te školskih projekata; suradnju sa stručnim vijećima unutar škole; i suradnju s roditeljima u svrhu unaprjeđenja rada školske knjižnice. I na kraju, pripremanje, planiranje i programiranje odgojno-obrazovnog rada obuhvaća: izradu godišnjeg plana i programa rada školske knjižnice i pisanje godišnjeg izvješća o radu; rad na usklađenju s godišnjim planom rada škole i uključivanje školske knjižnice u školski kurikulum; i pripremanje za provođenje odgojno-obrazovne djelatnosti, izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti (Standard za školske knjižnice, 2013). U ovome poglavlju upoznali smo školsku knjižnicu kroz zakone i standarde, prepoznali njene djelatnosti i saznali što je općenito školska knjižnica. Ono što bi ona trebala i mogla biti te bitna obilježja i karakteristike suvremene školske knjižnice donijet će sljedeće poglavlje.

2.2. *Suvremena školska knjižnica*

Glavne kvalitete suvremene školske knjižnice su fleksibilnost, otvorenost, suradnja, brz odgovor na promjene i stalno osiguravanje ugodnog prostora za korisnike. "Školska bi se knjižnica mogla neposredno uključiti u školski kurikulum kroz modul Knjižnično-informacijskog obrazovanja, a posredno u sklopu međupredmetnog povezivanja. Program knjižnično-informacijskog obrazovanja ostvaruje se kroz tri područja: čitanje, informacijsku pismenost i kulturnu i javnu djelatnost" (Šušnjić, 2009, 41 prema Špadić, 2018, 18). Knjižnica tako može organizirati književne susrete i radionice na kojima se učenici mogu upoznati s autorima književnih djela ili predstaviti svoj rad, npr. lirsku pjesmu. Bitna je i suradnja s gradskim knjižnicama jer tako učenici nisu ograničeni samo na lektirna djela, a time dolaze do raznovrsnih sadržaja. U školskoj knjižnici učenici bi trebali aktivno sudjelovati u nastavnom procesu kako bi se osamostalili i naučili kritički misliti, te razvili stvaralačke mogućnosti (Špadić, 2018).

Suvremene školske knjižnice više nisu samo mjesta u kojima učenici nalaze informacije i znanje, one postaju mjesta okupljanja i provođenja slobodnog vremena učenika. „Zadaća je školske knjižnice da informira, obrazuje, odgaja i zabavlja učenike putem raznovrsnih informacija i izvora znanja na različitim medijima, ali i da organizira za njih takve aktivnosti kroz koje će oni postupno upoznati mogućnosti u učenju i provođenju slobodnog vremena u i sa školskom knjižnicom" (Lovrinčević i sur., 2005,

45 prema Špadić, 2018, 24). Školska knjižnica ima ključno mjesto u životu i radu škole, a osnovni joj je zadatak da učenicima i učiteljima osigura djelotvorno korištenje ideja i informacija. Zadaća joj je potpora u provođenju svih odgojno-obrazovnih aktivnosti učenika. U njoj učenici uče ili samostalno istražuju. Školska bi knjižnica trebala podržavati svaki oblik promjena i inovacija u obrazovanju i biti uvijek otvorena za sve nove ideje. Odstupanjem od tradicionalnih oblika nastave postiže se veća povezanost nastavnika s nastavnim sadržajima, učenicima i školskom knjižnicom te učenika sa školskom knjižnicom i tako se ostvaruje intermedijalnost (Kovačević, Lasić – Lazić i Lovrinčević, 2004 prema Knežić, 2019).

Školska knjižnica bi se sve više trebala razvijati u multimedijalno središte i postajati nalik narodnim knjižnicama. Ona unutar mnogih škola još uvijek služi samo kao mjesto gdje se posuđuje isključivo školska lektira, fond knjiga je jako malen i vezan uz školske sadržaje. Nadalje, i sami sadržaji koji se nude vezani su uz nastavne sadržaje i obrazovnog su karaktera. Očigledno je kako iz tih okvira treba izići, obogatiti fond raznolikim sadržajima kako bi učenici u slobodno vrijeme koje provode u školi mogli čitati sadržaje koji ih interesiraju. “Neizostavna stavka je i uvođenje što većeg broja računala, kupnja različitih društvenih igara, igraćaka, lijepo dizajniranog namještaja za odmor i relaksaciju. Suvremena školska knjižnica trebala bi biti ugodno i kvalitetno opremljeno mjesto nalik domu, ali s mnoštvom različitih sadržaja” (Topić Hohnjec, 2019, 4). Lonsdale (2003) je dala pregled studija provedenih od 1990. koje su pokazale kako školske knjižnice mogu imati pozitivan utjecaj na postignuća učenika i to na ove načine:

1. snažan knjižnični program koji ima adekvatno osoblje, resurse i financije može dovesti do većih postignuća učenika bez obzira na njihovu socioekonomsku i obrazovnu razinu;
2. snažna računalna mreža koja povezuje knjižnične resurse s učionicom i laboratorijima ima utjecaj na postignuća učenika;
3. kvaliteta zbirke utječe na postignuća učenika;
4. ocjene na testovima su veće kada se više koristi školska knjižnica;
5. suradnički odnosi između učitelja i školskih knjižničara imaju značajan utjecaj na učenje;

6. okoliš bogat tiskanim materijalima dovodi do više čitanja, a dobrovoljno čitanje najbolji je prediktor razumijevanja, obogaćivanja rječnika, pravopisa i gramatičkih sposobnosti te stila pisanja;
7. integriranje informacijske pismenosti u nastavni plan i program može poboljšati vještine traženja informacija i općenito svladavanje sadržaja;
8. knjižnice mogu pozitivno utjecati na samopoštovanje, samopouzdanje, neovisnost i osjećaj odgovornosti učenika prema vlastitom učenju

Harvey (2001, 11 prema Lonsdale, 2003, 10) primjećuje da je obrazovanje u knjižnici sve više usmjereno na korisnike i njihove potrebe, a manje na knjižnicu i njezine posebne prakse. Za dobru, uspješnu i knjižnicu orijentiranu prema zahtjevima učenika, potreban je školski knjižničar s određenim znanjem, vještinama i sposobnostima o čemu će govoriti sljedeće poglavlje.

3. ŠKOLSKI KNJIŽNIČAR

3.1. Određenje pojmova

Stručni knjižničarski djelatnici koji su stekli odgovarajuća stručna knjižničarska zvanja obavljaju stručne knjižničarske poslove (Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti, 2019). “Školski knjižničar je prema tome stručni suradnik u nastavi, ali osim toga on je i profesionalac, informacijski stručnjak i stručnjak za knjižnične medije” (Kovačević i sur., 2004 prema Knezić, 2020, 12). Stručni suradnik trebao bi biti otvoren prema promjenama, kritičan prema radu i trebao bi posjedovati istraživački duh te spremnost na razmjenu iskustva. Školski knjižničar kvalificirani je i specijalizirani stručni suradnik u stvaranju uspješne škole, koji na osnovi suvremenih znanstvenih spoznaja stvara uvjete za cjelovit razvoj osobnosti učenika, nastavnika i drugih suradnika. Školski knjižničar u novom je vremenu menadžer koji voli promjene, uvažava sugovornike i otvoren je za drugačije (Kovačević i Lovrinčević, 2012). Galić (2008 prema Knezić, 2020, 12) navodi da je školski knjižničar „visokoobrazovana osoba sa širokim rasponom znanja iz raznih nastavnih područja specifičnih za školu: znanosti, tehnike, psihologije, pedagogije, umjetnosti. Posjeduje i specijalna znanja i vještine informacijskih stručnjaka za prikupljanje građe iz raznih izvora i različitih nositelja

informacija (medija) koja sadrže informacije i spoznaje neophodne za uspješno djelovanje u današnjem društvu“. Prema ovome bitno je da posjeduje i stručna, ali i pedagoška znanja kako bi u potpunosti mogao ispuniti svoju ulogu. „Ljubav prema radu u knjižnici najvažniji je element u njenom razvoju, stručni ljudi koji poletno obavljaju svoj posao, koji vole knjigu i djecu, koji obavljaju raznovrsne pedagoške zadatke u radu s knjigom znatno će pridonijeti da knjižnice postanu bitan činitelj u modernizaciji nastave i da značajno utječu na odgoj i obrazovanje učenika“ (Blažeković i Furlan, 1993, 7 prema Topić Hohnjec, 2019, 9).

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008) navodi da „poslove stručnog suradnika može obavljati osoba koja je završila diplomski sveučilišni studij odgovarajuće vrste i ima pedagoške kompetencije“. Školska knjižnica kao sastavni dio škole aktivno sudjeluje u svim oblicima učenja i poučavanja tako da je primarna zadaća školskog knjižničara ponuditi sadržaje koji će učenike privući i poticati na educiranje nakon redovite nastave. Ključ uspješnijeg razvoja pojedinca, učenja i razvođa je u rukama školskog knjižničara koji bi u suvremenoj školi trebao biti jedan od glavnih nositelja i voditelja izvannastavnih aktivnosti te organizatora slobodnog odgojno-obrazovnog vremena u školi (Topić Hohnjec, 2019). Školski knjižničar može značajno doprinijeti napretku na svim područjima odgojno-obrazovnog razvoja svakog pojedinog učenika škole. On planira, organizira i provodi različite aktivnosti s učenicima te pruža svakodnevnu podršku i pomoć učiteljima, kao i ostalim stručnim suradnicima i djelatnicima škole kako bi oni što učinkovitije ostvarili svoje planove i programe rada. “Djelatnost školskog knjižničara proteže se i izvan škole. On povezuje aktivnosti škole s aktivnostima lokalne zajednice, ali i pospješuje međuknjižničnu suradnju školskih knjižnica ili pospješuje suradnju školske knjižnice s ostalim informativnim centrima. Provodeći informacijsko opismenjivanje, cilj je školskog knjižničara naučiti učenike pravilno koristiti komunikacijsko-informacijske tehnologije, naučiti ih koristiti različite izvore znanja, naučiti ih doći do svih potrebnih informacija, analizirati i vrednovati ih, te tako omogućiti kreiranje i organiziranje njihovih novih znanja i vještina” (Knežić, 2019, 6). Nastavni plan i program za osnovnu školu (HNOS, 2006, 18-21 prema Knežić, 2019, 20) od svih navedenih aktivnosti školskog knjižničara izdvojio je dvije. Prva je razvijanje čitalačke kulture učenika kojom školski knjižničar učenika stvara čitateljem koji uživa u čitanju i saznavanju novih informacija, a druga je stvaranje

informativne pismenosti kojom školski knjižničar „poučava učenike samostalnom projektno-istraživačkom radu, potiče ih na stvaralačko i kritičko mišljenje pri pronalaženju, selektiranju, vrednovanju i primjeni informacija”. Druga aktivnost pomaže razviti kompetenciju vrednovanja i kritičkog pristupa informacijama iz različitih izvora, što je iznimno važno za samostalan rad učenika i preduvjet za cjeloživotno učenje. Koncept „snalaženje u informacijama“ ishodište je za kompleksniji postupak razvijanja vještina informativne pismenosti. U nastavnom planu i programu za osnovnu školu iz 2006. godine (Šušnjić, 2009 prema Kovačević i Lovrinčević, 2012) predstavljena je školska knjižnica s programom Knjižničnog odgoja i obrazovanja učenika (područje poticanja čitanja i informativne pismenosti od 1. do 8. razreda). To je pozitivna promjena koja će učenicima dati iskustvo u radu s izvorima, načinima navođenja ili citiranja i pravilnog korištenja izvora bez povrede autorskih prava.

Strana istraživanja također bacaju svjetlo na atribute školskih knjižnica koji su pozitivno povezani s postignućima učenika. Prije svega, utvrđeno je da je prisutnost odgovarajućeg, kvalificiranog knjižničnog osoblja od vitalne važnosti. Učinkovit školski knjižničar ima nastavnu ulogu, vodi učenike prema ljubavi prema čitanju te komunicira i surađuje s učiteljima u učionicama. Studije su također pokazale važnost financiranja, korištenja knjižnica i fleksibilnog pristupa knjižnicama kao i veličinu i kvalitetu zbirke i pristup tehnologiji (Gavigan, Pribesh i Dickinson, 2010; Lance, Rodney i Hamilton-Pennell, 2005; Michie & Chaney, 2009; Roberson i sur., 2003; Scholastic, 2008 prema Kleijnen, Huysmans i Elbers, 2015).

3.2. Zakonski okvir rada školskog knjižničara

Prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008) i Zakonu o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (2019), u školskoj knjižnici stručne poslove obavlja stručni suradnik - knjižničar. On se stručno usavršava, priprema i obavlja poslove u neposrednom odgojno-obrazovnom radu, stručno-knjižnične i informacijsko-referalne poslove te poslove vezane uz kulturnu i javnu djelatnost škole, planira i programira rad te surađuje s matičnim službama, knjižnicama, knjižarima i nakladnicima. U umjetničkim školama, uz navedene poslove, stručni suradnik knjižničar obavlja i poslove vođenja instrumentarija, nototeke i fonoteke (Standard za

školske knjižnice, 2013). On svoj program rada ostvaruje u suradnji s ravnateljem, roditeljima, učiteljima, ostalim stručnim suradnicima, ustanovama u kulturi, te ustanovama koje se bave obrazovanjem i odgojem djece i mladeži.

Stručni suradnik knjižničar sudjeluje u radu knjižničarskih udruga, stručnih tijela i povjerenstava te ima punu normu rada od 40 sati ako škola u svome sastavu: ima školsku knjižnicu ustrojenu prema Standardu za školske knjižnice (2013); ima više od 12 razrednih odjela odnosno odgojnih skupina; ili ako umjetnička škola ima više od 200 učenika. Ako škola ima manje od 13 razrednih odjela odnosno odgojnih skupina ili ako umjetnička škola ima manje od 200 učenika, stručni suradnik knjižničar obavlja poslove prema normi od 20 sati tjedno. Norma rada stručnog suradnika knjižničara ne može biti manja od 20 sati tjedno, odnosno pola norme rada (Standard za školske knjižnice, 2013).

U školama s više od 24 razredna odjela na svaka 4 odjela dodjeljuje se 8 sati rada u školskoj knjižnici, ali ne više od dvije pune radne norme stručnoga suradnika knjižničara, odnosno ne više od 80 sati. Ako škola radi u posebnim uvjetima ili ima iznimno velik broj učenika, ili knjižnični fond iznad standarda, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta može odobriti i veću normu rada školskoga knjižničara. Pod posebnim uvjetima podrazumijevaju se: organizacija posebnih zbirki (zavičajna zbirka, zbirka knjiga za etničke manjine, zbirka za djecu s teškoćama u razvoju); knjižnice u dvojezičnim školama; i škole koje u svome sastavu imaju više od dvije područne škole (Standard za školske knjižnice, 2013).

Stručni suradnik knjižničar koji ima punu normu rada od 40 sati obvezan je obavljati poslove u neposrednome odgojno-obrazovnom radu 25 sati tjedno, a ostale poslove u sklopu satnice do punoga radnog vremena. Poslovi koji se obavljaju u neposrednome odgojno-obrazovnom radu i ostali poslovi raspoređuju se na šestosatni dnevni rad u školi (sat po 60 minuta), a ostatak dnevnoga rada od 10 sati tjedno odnosi se na poslove vezane uz suradnju s drugim ustanovama, poslove stručnoga usavršavanja, planiranja, programiranja i pripremanja za rad i na druge poslove (Standard za školske knjižnice, 2013).

3.3. Školski knjižničar kao stručni suradnik- uloga i kompetencije

“Jedna od vrlo zahtjevnih osobina školskoga knjižničara je uvijek biti „korak dalje“ u odnosu na druge odgojno-obrazovne djelatnike u školi” (Kovačević i Lovrinčević, 2012, 165). Kompetencije knjižničara trebaju biti mnogostruke i iz raznih interdisciplinarnih područja. “Od knjižničara se zahtjeva da detaljno razradi osmišljeni plan aktivnosti te da uz stalni angažman i kroz stručno usavršavanje razvije širok opseg kompetencija koje osim knjižničarskih trebaju obuhvaćati područje: odgoja, obrazovanja, upravljanja ljudskim potencijalima, ekonomije, pedagogije, psihologije, edukacije osoba s posebnim potrebama, treba biti vješt govornik, suradnik s ostalim zaposlenicima i tijelima lokalne zajednice. Poželjno je i da kao osoba bude srdačan, susretljiv i empatičan” (Topić Hohnjec, 2019, 9). Iz gore navedenoga proizlaze sve one kompetencije školskog knjižničara koje su važne u 21. stoljeću. On mora imati stručnost na području informacijskih znanosti, sposobnost rješavanja problema i analiziranja korisničkih potreba, poznavanje i razumijevanje dječje razvojne psihologije, kreativne sposobnosti u promicanju čitalačke i informacijske pismenosti, sposobnost komuniciranja, predanost radu, organizacijske sposobnosti, mora biti fleksibilan i prilagodljiv vremenu neprestanih promjena, otvoren za suradnički i partnerski rad, kreator okružja međusobnog poštivanja i povjerenja, mora imati razvijene poduzetničke sposobnosti itd. (Kovačević i Lovrinčević, 2012 prema Knežić, 2019). Školski knjižničar je suvremeno obrazovan profesionalac, vješt komunikator između korisnika i knjižničnih informacijskih izvora, potiče samostalnost učenika i kreativna rješenja, poznaje korisničke potrebe, a roditelje prihvaća kao partnere na zajedničkom poslu (Šušnjić, 2009). U studiji provedenoj 1989. u Nottinghamshire-u s ciljem vrednovanja uloge školskoga knjižničara u razvoju informacijskih vještina učenika (Lewin, 1990 prema Kovačević i Lovrinčević, 2012) pokazalo se kako je knjižničar nezaobilazan čimbenik u razvijanju informacijskih vještina kod učenika, ali i nastavnika. Već tada, prije više od 30 godina, školski knjižničar prepoznat je kao značajna osoba u procesu poučavanja učenika.

Školski knjižničar treba ohrabrivati učenike da postanu kritični mislioci, entuzijastični čitači, sposobni istraživači i da koriste informacije na etički način (American Association of School Librarians, 2009 prema Knežić, 2020). On treba biti vođa, katalizator i agent promjene u školi (IFLA, 2015). Vodstvo se smatra jednom od bitnih

karakteristika za školske knjižničare, a današnji razvoj tehnologije predstavlja školskim knjižničarima mogućnost da preuzmu tu ulogu. Vodstvo znači biti prisutan u školama - redovito sastajanje sa školskom administracijom, biti uključen u odbore za kurikulum i ostale školske odbore, raditi s učiteljima na sastancima i sastajati se s drugim knjižničarima u okolici. Školski knjižničar treba voditi i inspirirati druge kako bi povezanošću dostigli viši cilj. On bi trebao voditi kao instrukcijski partner. Što to znači? To znači modelirati timski rad, proaktivnost i zajedničko planiranje i poučavanje zajedno s učiteljima kako bi usadili ljubav za knjige i informacijsku pismenost na učenike. Još neke aktivnosti na kojima bi knjižničari i učitelji mogli surađivati su pronalazak korisnih materijala za učitelje, zajedničko planiranje nastave i poučavanje učenika. Sve te suradničke aktivnosti povezane su direktno s boljim rezultatima učenika u čitanju (Lance, 2007 prema Knezić, 2020). Školski knjižničar pomaže prilikom ulaska u mrežni svijet znanja i nalazeći vrijedne izvore pokazuje učenicima gdje i kada se trebaju zaustaviti, što trebaju pročitati i što zabilježiti. Brzo tipkanje i prelazak s jedne mrežne stranice na drugu ne znači biti informacijski pismen. Informacijski pismena osoba zna kada treba stati i proučiti informacijski izvor za potrebe učenja (Kovačević i Lovrinčević, 2012). Istraživanja su pokazala da učenici u školi s efektivnim programom školske knjižnice nauče više, imaju bolje ocjene i dobivaju bolje ocjene na standardiziranim testovima nego njihovi kolege u školama bez toga (Baker, 2016 prema Knezić, 2020).

Iako je posao školskog knjižničara danas isti što se tiče olakšavanja pristupa informacijama, postao je i složeniji i zahtjevniji. Odgovori na malu neformalnu anketu školskih knjižničara u Australiji (Todd, 2001a prema Lonsdale, 2003) otkrivaju dodatne izazove povezane s razvojem i održavanjem digitalnih zbirki i usluga. Ispitanici su naznačili da su sada suočeni s održavanjem opreme informacijske tehnologije i servisiranjem potreba korisnika te su prisiljeni preuzeti različite uloge web majstora, administratora mrežne lozinke, organizatora profesionalnog razvoja za osoblje, računalnog tehničara i voditelja korištenja tehnologije i za učenike i za nastavnike. Book (2002 prema Lonsdale, 2003) primjećuje povećana očekivanja da će školski knjižničari nadgledati učeničku upotrebu interneta, pomagati u razvoju web stranica i početne stranice škole, pomagati učiteljima, pružati osoblju profesionalni razvoj, pomagati u pronalaganju podataka te učitavanju softvera i programa, a bit će odgovorni

i za sigurnosne kopije sustava i opće održavanje – sve to uz ulogu poučavanja informacijske pismenosti. Ovo znači veću potražnju za vremenom, vještinama i energijom školskih knjižničara.

Neke kompetencije su temeljne i posjeduju ih svi knjižničari bez obzira na kojem radnom mjestu su zaposleni, dok se personalne kompetencije razvijaju kroz duži period rada na određenom mjestu, u ovom slučaju to je mjesto školska knjižnica. “Navedene kompetencije knjižničar treba usvojiti i razviti ukoliko osim knjižničarskog zvanja ne posjeduje i učiteljske kompetencije. Pošto bi usvajanje tih znanja i kompetencija dugo trajalo najpoželjnije je da na radnom mjestu školskog knjižničara bude zaposlena osoba koja ima dva završena studija: jedan koji ga osposobljava kao učitelja i drugi iz područja informacijskih znanosti. Takva kombinacija idealna je da školski knjižničar razvije kompetencije za rad u suvremenoj školi i znatno obogati rad i potencijal školske knjižnice” (Topić Hohnjec, 2019, 8). Kompetencije se najčešće dijele na personalne i profesionalne (Kovačević i Lovrinčević, 2012).

3.3.1. Personalne kompetencije

Haycock (1997 prema Kovačević i Lovrinčević, 2012) navodi neke od sljedećih personalnih kompetencija školskog knjižničara: sposobnost komuniciranja, predan rad, partnerski odnos u školi i izvan nje, kreiranje okruženja međusobnog poštivanja i povjerenja, uspješan timski rad te fleksibilnost i prilagodbu. “Radeći na poslu koji je „davanje usluga“, školski knjižničar je svoje znanje, vještine, ideje i kreativnost usmjeravao prema korisnicima i na taj način ih opunomoćivao, čime je njegov doprinos „progutan“ u aktivnostima korisnika” (Hartzell, 1997 prema Kovačević i Lovrinčević, 2012, 132). Jedan od uzroka lošeg doživljavanja školskoga knjižničara je nedostatak marketinga školske knjižnice, zato bi knjižničar, uz gore navedene personalne kompetencije, trebao imati i poduzetnički duh i posjedovati kreativnost te odlučnost. Važan dio knjižničareve osobnosti je osjetljivost (senzibilitet), uz istovremeno bodrenje i poticanje učenika što podupire njihovu prilagodljivost i uspješnu integraciju u nastavni proces. Kovačević (2007 prema Kovačević i Lovrinčević, 2012, 133) provela je istraživanje koje se odnosi na doživljavanje školskog knjižničara od strane korisnika (učenici osmoga razreda i maturanti srednje škole). Istraživanje je najvećim dijelom

pokazalo kako ispitanici gledaju školskoga knjižničara kao na osobu koja pomaže u pronalaženju izvora za učenje i uvijek može preporučiti pravu knjigu za čitanje u slobodnom vremenu (93%).

3.3.2. *Profesionalne kompetencije*

Profesionalne kompetencije odnose se na usavršavanje u procesu cjeloživotnog učenja i znanja stečena kroz studij. Laszlo i Šušnjić (2011 prema Kovačević i Lovrinčević, 2012) ističu samostalnost u obavljanju svakodnevnih zadaća u kojima školski knjižničar:

1. oblikuje i obrađuje knjižničnu zbirku
2. nabavlja novu građu i otpisuje staru i dotrajalu
3. vodi bazu podataka o korisnicima i posudbi knjižnične građe
4. vodi računa o opremi knjižnice
5. surađuje s učiteljima i predmetnim nastavnicima radi istraživanja knjižničnih i mrežnih izvora u vezi s predmetom.

Haycock (1997 prema Kovačević i Lovrinčević, 2012) navodi profesionalne kompetencije školskog knjižničara koje govore o njegovom stručnom profilu, ali ističu i znanja i sposobnosti komuniciranja s nastavnicima i ostalim suradnicima, spremnost na timski rad, sudjelovanje u stvaranju školskog kurikulumu, poznavanje tehnologije, menadžerske sposobnosti itd. Profesionalnost podrazumijeva visoku kvalitetu osposobljenosti za nastavnički posao, a fleksibilnost i sposobnost školskog knjižničara za stvaranje suradnje su pretpostavke aktivnog sudjelovanja svih sudionika u odgoju i obrazovanju.

3.4. *Suradnja školskog knjižničara i članova odgojno-obrazovnog procesa*

“Školski knjižničar zaposlen je u odgojno-obrazovnoj ustanovi i surađuje sa svim zaposlenicima” (Topić Hohnjec, 2019, 8), a kao nastavnik u stalnoj je komunikaciji s kolegama, učenicima, njihovim roditeljima i ostalim osobama iz školskog okružja. Timski rad i suradnja bitne su vještine u 21. stoljeću, “a uključuju sposobnost pojedinca

da sudjeluje u timskom radu, poučavanja drugih, pregovaranja i uspješnog surađivanja s ljudima različitog podrijetla” (Kovačević i Lovrinčević, 2012, 112). U području timskog rada postignuća ovise o osposobljenosti, kreativnosti i motivaciji školskog knjižničara. Započet ćemo s “vrhom” škole, s osobom bez čijeg se znanja ne može odobriti ni jedna važna odluka. Znanstvenici se slažu da su knjižničari na dobroj poziciji da preuzmu značajnu ulogu vodstva u integraciji tehnologije u škole i da mogu proaktivno podržavati transformaciju poučavanja i učenja kroz instrukcijsko partnerstvo kada su podržani od svojih ravnatelja (Barker, 2016 prema Knezić, 2020). “Jako je bitno da školski knjižničar u svojim nastojanjima ima podršku ravnatelja. Bez podrške ravnatelja u školi se teško događaju promjene i zato je bitno da školski knjižničar informira ravnatelja o svojim nastojanjima te mu omogući pristup literaturi koja je nužna da bi razumio važnost instrukcijskog vodstva. Kada ravnatelj bude dovoljno informiran vrlo vjerojatno će shvatiti koliko je važna uloga školskog knjižničara pa će ga prema tome podržati i ohrabriti u njegovim nastojanjima” (Knezić, 2020, 27). Ken Haycock (1981) tvrdi da su bez ravnateljeve podrške školski knjižničari bespomoćni, Hamilton (1983) smatra da je odnos ravnatelj – knjižničar presudan za čitav program škole, a Corbett (1983) kaže da će programi i inovacije iz školskih knjižnica biti prihvaćeni u školi ako imaju podršku ravnatelja (prema Kovačević i Lovrinčević, 2012). Vrlo često knjižničar ne dobiva zasluženu ravnateljevu podršku jer je on jedan u odnosu na populaciju nastavnika koji se čine važnijima, što može dovesti do toga da se on sam bori za sredstva i opremu i što na kraju završava neuspjehom. S druge strane Kulleseid (1985 prema Kovačević i Lovrinčević, 2012, 40) navodi kako ravnatelji uglavnom smatraju da su za razvoj dobrih programa školskih knjižnica odgovorne “prosvjetne vlasti koje ne cijene školske knjižničare, ali i sami knjižničari koji ne obavljaju dobro svoj posao u odnosu s javnošću”.

Većinu zaposlenih u školi čine učitelji koji uz učenike najviše posjećuju knjižnicu i surađuju sa školskim knjižničarem. “Preduvjet uspješne provedbe izvannastavnih aktivnosti u školskoj knjižnici je dobra i kvalitetna suradnja s učiteljima gdje se dvosmjerno na relaciji učitelj - knjižničar razmjenjuje znanje, vještine i kompetencije što znatno obogaćuje rad učitelja i knjižničara” (Topić Hohnjec, 2019, 8). Knjižničar neka znanja usvaja i uči od ostalih zaposlenika škole, ali vlastite stručne kompetencije određuju njegov rad i pridonose ostvarenju vizije koju je osmislio. Kao član stručnog

tima, partnerskim radom “sudjeluje u prepoznavanju poteškoća u ponašanju i vršnjačkim odnosima u skupinama, emocionalnih ili obiteljskih teškoća i različitim aktivnostima u školskoj knjižnici pomaže učenicima u rješavanju tih problema; timski je suradnik u razvijanju i provođenju programa prevencije neželjenih oblika ponašanja, programa za jačanje samopouzdanja i samopoštovanja... koji su posebno namijenjeni učenicima koji pripadaju „rizičnim“ skupinama; timski je suradnik rehabilitacijskom stručnjaku (defektologu), aktivno se uključuje u programe poticanja čitanja i osnova informacijske pismenosti za učenike s rehabilitacijskim potrebama; partnerski je i timski suradnik nastavnicima i članovima stručnog tima u prepoznavanju darovitih učenika i razvijanju programa koji potiču njihove sposobnosti” (Kovačević i Lovrinčević, 2012, 113). Prema ovome, on je svugdje, a u stvarnosti nigdje. Ima toliko mogućnosti i situacija u kojima ga se može iskoristiti kao pokretača aktivnosti i promjena u školi, ili samo kao pomoć, savjet i podršku. Nažalost, i nastavnici ga gledaju kao osobu koja se samo bavi knjigama i ne izlazi iz svoje knjižnice.

Što se tiče učenika, pri radu s njima školski knjižničar prati smjernice – koncept utvrđenih pravaca intelektualnog rada i djelovanja pojedinca sa svrhom ostvarenja određenih zahtjeva i povezivanja usluga u svakodnevnoj praksi (Kovačević i Lovrinčević, 2012). One pokrivaju najšire područje pitanja vezanih za školsko knjižničarstvo i obrazovanje, a polazište im je u praćenju i razvijanju općih kompetencija učenika, kojih je osam (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2011): komunikacija na materinskom jeziku; komunikacija na stranim jezicima; matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji; digitalna kompetencija; učiti kako učiti; socijalna i građanska kompetencija; inicijativnost i poduzetnost; te kulturna svijest i izražavanje. “Glavne smjernice u radu s učenicima su: školski knjižničar je nastavnik koji pozitivno utječe na učeničku zajednicu u području njihovog obrazovanja i razvijanja potrebnih vještina zbog njihovih različitih sposobnosti; prepoznaje individualne i specifične potrebe učenika i u skladu s njima planira metode i oblike kojima se ostvaruju sadržaji pojedinih područja knjižnično-informacijskog obrazovanja; ima potrebno iskustvo, znanje i pedagoške kompetencije, dobro poznaje učeničke stilove učenja i može pozitivno motivirati njihov daljnji razvoj; stvara motivirajući i siguran učenički prostor koji ohrabruje učenje svakog pojedinca; podržava učenike u njihovim čitalačkim i istraživačkim izazovima; te

obrazuje i ohrabruje učenike u kvalitetnom i sigurnom korištenju mrežnih informacija sa svrhom njihova vrednovanja” (Kovačević i Lovrinčević, 2012, 111-112). Školski knjižničar treba razviti knjižničnu klimu u kojoj se učenici osjećaju sigurni iznijeti svoje mišljenje i ideje kako bi se zajednički došlo do rješenja. “Timski, suradnički ili pojedinačno oni: usmjeravaju i vode proces učenja u učionici ili školskoj knjižnici; stvaraju povoljnu klimu za kritičko mišljenje i izražavanje; dopuštaju različita i originalna razmišljanja, ali ne toleriraju neozbiljnost; i potiču poštivanje i prihvaćanje raznovrsnih ideja i ozračje slobodnog izražavanja” (Kovačević i Lovrinčević, 2012, 138).

Na kraju ne smijemo zaboraviti ni roditelje. Neke od smjernica za rad školskih knjižničara s roditeljima su: školski knjižničar pomaže roditeljima prepoznati i razumjeti razvojne i individualne potrebe njihove djece; preporučuje izvore na različitim medijima; potiče aktivno uključivanje roditelja u školski i knjižnički život poticanjem i uspostavljanjem partnerskog timskog rada; i educira roditelje iz područja knjižnično - informacijskoga obrazovanja kako bi i oni mogli provjeravati obrazovna postignuća svoje djece (Kovačević i Lovrinčević, 2012). Ako knjižničar ima podršku roditelja i ako oni shvaćaju njegovu ulogu, učenici će iz njihovog primjera prihvatiti školskoga knjižničara kao nekoga kome se mogu obratiti za pomoć pri rješavanju problema.

3.4.1. Status školskog knjižničara

Gary Hartzell govorio je 2002. na Konferenciji o školskim knjižnicama (White House Conference on School Libraries prema Kovačević i Lovrinčević, 2012) o statusu školskih knjižničara temeljenog na stvorenoj percepciji školskoga knjižničara te je naveo četiri razloga tadašnjoj percepciji školskoga knjižničara:

1. nadređene prosvjetne strukture obrazovale su se u vrijeme koje nije poznavalo školsku knjižnicu i promjene u njenim djelatnostima
2. nastavnici i ravnatelji nisu educirani i zato ne poznaju namjenu školskih knjižnica u školama
3. knjižničarski poslovi i njihovi doprinosi obrazovanju nisu „mjerljivi“ ni „vidljivi“
4. sami knjižničari „ne promoviraju“ svoj rad i program.

U IFLA-inim Smjernicama za školske knjižnice (2015) naglašena je uloga školskoga knjižničara kao vođe. Njima je cilj ukinuti viđenje školskog knjižničara kao osobe koja sjedi za pultom, štambilja knjige i održava savršeni mir u knjižnici. Zbog negativne percepcije školskog knjižničara kao osobe, školska knjižnica nema mjesto i status koji joj pripada, ni u školi ni u okviru knjižničarske struke. Školska knjižnica je medijsko i metodičko središte te partner nastavnom procesu, a školski knjižničar stručni je posredni i neposredni suradnik nastavniku i nastavi. Ovo su nepoznata obilježja školske knjižnice, a kada govorimo o statusu školskog knjižničara u Hrvatskoj, vidljiva je spoznaja da on nema isti ugled kao ostali knjižničari (Kovačević i Lovrinčević, 2012).

Korisnici (najvećim dijelom učenici, pa i nastavnici) rijetko znaju kako je knjižničar obrazovan i tko zapravo pokreće i vodi rad knjižnice. Oni percipiraju knjižničara kroz „vidljive“ poslove: cirkulaciju građe, dijelove poslova koji podsjećaju na administraciju i prema njihovom mišljenju, lagan posao pružanja brzih informacija. U studiji Moć inicijative knjižničara (Library Power Initiative, Kuhlthau, 2001 prema Kovačević i Lovrinčević, 2012, 124) “školska se knjižnica prepoznaje kao važna komponenta u učenju temeljenom na sadržaju koje se odvija kroz istraživanje više izvora znanja”, a školski knjižničar kao stručnjak i važna osoba pri podizanju kvalitete učenja. Prema istraživanjima (Hamilton i Curry Lance, 2000 prema Kovačević i Lovrinčević, 2012), školski je knjižničar druga najvažnija, a možda i prva komponenta povećanja objektivne uspješnosti učenika.

U teoriji, školski knjižničar prepoznat je kao važan segment funkcioniranja ustanove, ali u praksi, njegove sposobnosti i kompetencije ne koriste se u potpunosti. Drugi dio ovoga rada zato će se baviti učenicima izbjeglicama te načinima i ulogama školskoga knjižničara u odgojno-obrazovnoj integraciji istih.

4. MIGRACIJE, IZBJEGLIŠTVO I ODGOJ I OBRAZOVANJE

4.1. Određenje pojmova

Migracija kao pojam označava prostornu pokretljivost stanovništva, a djeluje na sastavne značajke istoga (mortalitet, natalitet, prostorni razmještaj). U literaturi se navode dva osnovna oblika migracija, a to su unutarnje i vanjske. Za potrebe rada, bitno

je objasniti vanjske migracije. To su migracije “čije se polazište nalazi unutar granica, a odredište izvan granica dane zemlje” (Pažanin, 1999, 129). Prema ovome, migrant je osoba koja napušta jednu državu i odlazi živjeti u drugu. Konvencija o statusu izbjeglica (1951, 3) navodi da je izbjeglica “osoba koja se zbog osnovanog straha od proganjanja radi svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj skupini ili političkog mišljenja, ne može ili ne želi vratiti u svoju državu podrijetla”. Izbjeglice su u zemljama primitka smještene u prihvatne centre, gdje čekaju da im se odobri jedan od oblika međunarodne zaštite: azil ili supsidijarna zaštita. Azil se priznaje osobi koja se nalazi izvan zemlje državljanstva, a strahuje od progona na temelju gore navedenih elemenata (vjera, nacionalnost, rasa itd). Supsidijarna zaštita priznaje se tražitelju koji ne ispunjava uvjete za azil, ali postoje opravdani razlozi koji upućuju da će se povratkom u zemlju podrijetla suočiti s rizikom trpljenja ozbiljne nepravde, mučenja i sl. (Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, 2017; Lizović, 2020). Definicije navedenih pojmova, ali i ostalih poput što je stranac, dijete bez pratnje, privremena zaštita ili Dublinska uredba mogu se naći i u pojmovniku Vodiča za volontere u Hrvatskoj (2014).

Prema Djeca izbjeglice u školama (2017) postoje 4 načina na koja bi se izbjeglice i domicilno stanovništvo mogli prilagoditi jedni na druge, a to su: segregacija, asimilacija, marginalizacija i integracija. Prilikom segregacije “osoba odbija domicilno stanovništvo i kulturu te zadržava isključivo svoju kulturu. Asimilacija znači da osoba prihvaća vrijednosti i običaje nove okoline i potpuno odbacuje svoj kulturni identitet, dok osoba koja je marginalizirana ne ostvaruje povezanost sa kulturom i zajednicom u kojoj živi niti sa svojom vlastitom kulturom i zajednicom” (Lizović, 2020). Osoba koja se želi integrirati u društvo prihvaća elemente obje kulture, a događa se i dvosmjernan proces prilagodbe te osobe u novu sredinu i domicilnog stanovništva. Iako sam koncept i pojam integracije koriste mnogi kao što su donositelji politika, akademska zajednica pa i sami migranti, tražitelji azila i izbjeglice (osobe koje su pod međunarodnom zaštitom), mnogi zapravo ne razumiju što to znači i integracija je shvaćena na vrlo različite načine. Dosta često se na razini država naglašava jednosmjernan proces integracije te je sva odgovornost za nju na imigrantima i samom procesu. “Isti koncept bio je propitivan te se došlo do toga da je integracija dvosmjernan proces, u kojem uloge imaju i novopridošli migranti, izbjeglice (osobe pod međunarodnom zaštitom) te

tražitelji azila¹ i članovi primajućeg društva” (ECRE, 2002; Philimore i Goodson, 2008; EU, 2010; Simsek, 2018a; Pace i Simsek, 2019 prema Lizović, 2020, 16-17). Europska komisija izdala je 2003. godine pregled integracijskih politika u publikaciji *Communication on Immigration, Integration and Employment*, “u kojoj je integracija definirana kao dvosmjerni proces baziran na uzajamnim pravima i obavezama imigranata i primajućih društava u odnosu na integraciju” (Lizović, 2020, 17). Nakon uključivanja u odgojno-obrazovni sustav svima je potrebna odgovarajuća potpora kako bi se odvila uspješna dvosmjerna integracija, a to se odnosi na djecu tražitelje međunarodne zaštite i oni kojima je međunarodna zaštita odobrena te na stručne suradnike, ravnatelje, učitelje, ali i djecu domicilnog stanovništva. “Djeca izbjeglice često su i nositelji integracije za cijelu obitelj, jer najčešće prvi nauče jezik i steknu dodir s domicilnim stanovništvom u školi” (Lizović, 2020, 22). Često pripadaju i nižoj sociokulturnoj i socioekonomskoj kategoriji (niži jezični stupanj i stupanj školovanja), a u zemlji primitka su u manjini te imaju drugačije etničko podrijetlo. Ali isto tako teže biti sve manje strancem, a sve više članom zajednice i ne žele da njihovo podrijetlo utječe na život u novom okruženju (Čačić-Kumpes, 1993). Zemlje primitka su uočile višekulturalnost društva i pokazale otvorenost za promjenu kulturnih politika pa se 70-ih godina razvila ideja interkulturalizma. Carmel Camilleri (1985 prema Čačić-Kumpes, 1993, 2015) kaže da je moguće “biti dobar poznavalac kultura, a ipak iskazivati neprijateljstvo prema njihovim pripadnicima”. Koncept integracije redefiniran je 2011. godine, a Europska komisija definira ga ovaj put kao trosmjerni proces, gdje treću stranu predstavlja zemlja iz koje MRA dolaze. “Možda jedna od najjednostavnijih definicija integracije navodi da je integracija „proces postajanja prihvaćenog člana društva“” (Graces i Pennix, 2016; Pace i Simsek, 2019 prema Lizović, 2020, 17).

Nakon definiranja bitnih pojmova, slijedi opis izbjegličke krize koja je uvod u pravo na obrazovanje djece izbjeglica i njihovu integraciju u odgojno-obrazovni sustav.

¹ Ova tri naziva nalaze se pod pojmom MRA- migrants, refugees and asylum seekers. U radu će se koristiti pojam “izbjeglica” zbog samog naslova rada, ali i zbog toga što najbolje opisuje populaciju koja je u fokusu istraživanja (većina učenika izbjeglica napustila je državu podrijetla zbog osnovanog straha od proganjanja) te svojom definicijom obuhvaća i migrante i tražitelje azila.

4.2. *Europska izbjeglička kriza*

Svijet je od 2013. suočen s jednom od najvećih izbjegličkih kriza od Drugog svjetskog rata, a više od 60 milijuna osoba prognano je iz svojih domova (UNHCR, 2017 prema Djeca izbjeglice u školama, 2017). 2015. godine ta kriza doživljava svoj vrhunac. Rat u Siriji, Iraku i Iranu tjera sve veći broj ljudi na bijeg iz svojih domova koji traže spas u europskim zemljama, a Europa doživljava Europsku izbjegličku krizu. Kriza je do tada “uglavnom bila vezana za stotine ljudi koji su se utopili u Mediteranskom moru, najčešće na putu od Libije do Italije, dok se sada počinje odnositi na sve veći broj ljudi koji su počeli dolaziti na obale grčkih otoka te su građani Europe suočeni s velikim brojem izbjeglica i migranata” (Lizović, 2020, 13-14). Ta kriza se ne odnosi na ljude koji bježe iz domova zbog nasilja i rata, već na europske zemlje koje više ne žele ili ne mogu zadržati ogroman broj ljudi izvan svojih granica. Kroz Hrvatski teritorij prošao je, a još uvijek u manjoj mjeri prolazi, veliki izbjeglički val koji je tijekom 2015. i 2016. godine donio više od 800 000 izbjeglica. Oni se većinom ne zadržavaju u granicama Hrvatske pa se ona smatra tranzitnom zemljom, dakle zemljom kroz koju izbjeglice žele proći kako bi došle do zemalja zapadne i sjeverne Europe. U prosjeku ipak između nekoliko desetaka i nekoliko stotina izbjeglica godišnje zatraži međunarodnu zaštitu u Hrvatskoj. Do travnja 2017. Republika Hrvatska odobrila je međunarodnu zaštitu za 296 osoba, a u prihvatilištima za tražitelje azila kontinuirano se nalazi između 500 i 600 osoba koje čekaju rješavanje pravnog statusa. Zemlje iz kojih izbjeglice najčešće dolaze u Hrvatsku su Afganistan, Sirija, Alžir, Somalija, Pakistan, Irak i Iran (MUP, 2017 prema Djeca izbjeglice u školama, 2017).

Mnoge izbjeglice su visokoobrazovane te su u svojim zemljama porijekla imali stabilna zaposlenja i aktivno doprinosili svojim lokalnim zajednicama. Nažalost, putovanje u nove zemlje najčešće je organizirano uz pomoć krijumčara ljudima te je izuzetno skupo, opasno i naporno. Zato na put često prvi krenu najsnažniji i najsposobniji članovi obitelji, većinom muškarci/očevi. Kada im je odobrena zaštita imaju pravo na spajanje obitelji i dolazak žena i djece. “Slike koje se vežu za Europsku izbjegličku krizu su enormne mase ljudi koji prelaze granice, penju se preko ograda i spavaju po parkovima. U svemu tome, jedna tema smjestila se u centar zbivanja, pitanje djece izbjeglica” (Lizović, 2020, 14). U medijima se izbjeglice većinom prikazivalo u negativnome svjetlu, kako provaljuju u domove, napadaju domicilno stanovništvo ili prelaze državne

granice na ilegalne načine. To je kod ljudi stvaralo strah, ali kada su u pitanju djeca, mediji mijenjaju način i ton pisanja. 2015. godine izbjegličku populaciju činilo je 51% djece, a njih 98 000 bilo je bez pratnje ili odvojeno od roditelja. To je od država zahtijevalo da se okrenu rješavanju njihovih potreba i smanje utjecaj prisilnog raseljavanja (UNHCR, 2016). Djeca izbjeglice izdvajaju se kao osobito ranjiva skupina, te su upravo djeca ona koja najčešće privlače pažnju humanitarnih udruga, medija i nevladinih organizacija. Općenito, djeca često svijet i njegovo funkcioniranje shvaćaju i doživljavaju drugačije te intenzivnije od odraslih. Djeca izbjeglice, s obzirom na sve što su prošli, psihološki i socijalno loše reagiraju na stresne situacije. Naravno i to ovisi o vrsti stresne situacije, socijalnoj pomoći koju jesu ili nisu dobili tijekom iste i starosti djeteta. Kod djece školske dobi javljaju se “loši” osjećaji i ponašanja poput anksioznosti, straha za obitelj, noćnih mora, problema u ponašanju, osjećaja krivnje te srama i zloupotreba alkohola i droga (Lizović, 2020). Bitno je razumjeti da djeca izbjeglice nisu homogena skupina jer dolaze iz različitih država i sa sobom nose razne kulture i društvene norme. Ipak, jedna stvar im je sigurno zajednička – “nasilni i često prisilni odlazak iz domovine, koji je obično praćen teškim procesom imigracije, izolacijom i siromaštvom” (Lizović, 2020, 15).

4.3. Pravo na obrazovanje djece izbjeglica

Europa svakim danom postaje sve više heterogena, a time u učionice dolaze učenici različitog podrijetla i drugačije povijesti. Od izbjegličke krize koja je zahvatila Europu počelo se ozbiljno pristupati pitanju obrazovanja izbjeglica. “Tijekom 2015., 2016. i 2017. godine preko 2 milijuna ljudi zatražilo je azil u nekoj od Europskih zemalja, a samo u 2017. godini više od 30 posto njih upravo su djeca” (UNHCR, UNICEF i IOM, 2017 prema Sirius Watch, 2018). “Sva djeca imaju ista prava, bez obzira na njihova rasna, kulturološka, religijska, rodna ili neka druga obilježja” (Lizović, 2020, 27). Konvencija o pravima djeteta (1989) govori o poštivanju dječjih prava, a potpisale su ju skoro sve svjetske države. Države potpisnice konvencije dužne su “poduzeti prikladne mjere kako bi dijete koje traži izbjeglički status ili koje se drži izbjeglicom prema važećem međunarodnom i domaćem pravu, bilo da je bez pratnje ili je u pratnji roditelja ili koje druge osobe, primilo primjerenu zaštitu i humanitarnu pomoć u skladu s primjenjivim pravima” (Konvencija o pravima djeteta, 1989). U Europu pristiže velik broj djece pa je bitno imati pripremljen pravni i politički okvir u svrhu potpore

integraciji djece izbjeglica. Obrazovanje je bitna karakteristika procesa integracije i jako ovisi o obrazovnoj politici pojedine države (Sirius Watch, 2018). Neki dokumenti koji su povezani sa zaštitom djece izbjeglica su: *Konvencija o statusu izbjeglica* (1951); protokoli koji su dio UN-ove *Konvencije protiv transnacionalno organiziranog kriminala* (2000)- *Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje krijumčarenja ljudi, osobito žena i djece* te *Protokol protiv krijumčarenja migranata putem zemlje, neba i zraka*; te *Internacionalna konvencija za zaštitu prava svih radnika migranata i njihovih obitelji* (1990) (UNICEF, 2016). “U Europi je svijest o integraciji/inkluziji učenika izbjegličkog i migrantskog porijekla u porastu, osobito nakon 2004. godine kada je Europska komisija izdala *First Annual Report on Integration and Migration*, a u tom izvještaju navode se smjernice koje bi nacionalne obrazovne politike trebale slijediti kako bi olakšale integraciju djeci migrantskog i izbjegličkog porijekla” (Lizović, 2020, 20). Iako je sustav obrazovanja u Europi dobro utemeljen, nemaju svi isti pristup – puno je lakše za djecu domicilnog stanovništva nego djeci iz obitelji s niskim socio-ekonomskim statusom. Prema Sirius Watch (2014) broj NEET mladih² značajno veći u migrantskoj populaciji nego u populaciji domicilnog stanovništva. Europski indikatori integracije izbjeglica upućuju na to da je udio ranog napuštanja školovanja dvostruko veći kod djece migranata u odnosu na domicilno stanovništvo, a slični trendovi nastavljaju se i u sekundarnom obrazovanju. “Gdje god na ovom svijetu da se djeca nalaze i u kojem god da su trenutno statusu imaju pravo na zaštitu. Osim toga, imaju pravo na daljnje obrazovanje i podršku da ostvare sve svoje potencijale” (Lizović, 2020, 27).

U brošuri *Djeca izbjeglice u školama* (2017) navodi se da tražitelji međunarodne zaštite imaju pravo na osnovno i srednje obrazovanje pod istim uvjetima kao i građani Republike Hrvatske, dok azilanti i stranci pod supsidijarnom zaštitom uz to imaju i pravo na visoko obrazovanje. Ulaskom u Europsku uniju, Hrvatska je morala uskladiti svoje i europsko zakonodavstvo, a to znači i prihvatiti CEAS (Common European Asylum System, 1997). Zajednički europski sustav azila prihvaćen je kroz *Zakon o azilu* (2004) koji se danas naziva *Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti* (2017) te kroz dopune i izmjene *Zakona o strancima* (2020) te raznim pravilnicima (Centar za

² NEET- Not in Education, Employment or Training. Odnosi se na mlade koji nisu u sustavu obrazovanja, ne pohađaju edukaciju te nisu zaposleni.

mirovne studije, 2014). Osnovano je i Stalno povjerenstvo za provedbu integracije stranaca u hrvatsko društvo, kojim presjeda ravnatelj Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Ured je donio *Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2017. do 2019. godine* (2017). U njemu se navodi i niz propisa koji se odnose na omogućavanje učenja hrvatskoga jezika, povijesti i kulture azilantima, tražiteljima azila i strancima pod supsidijarnom zaštitom (*Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2017. do 2019. godine*, 2017, 16):

- 1) Program hrvatskoga jezika, povijesti i kulture za tražitelje azila i azilante (NN, 2009)
- 2) Program hrvatskoga jezika za pripremnu nastavu za učenike osnovne i srednje škole koji ne znaju ili nedovoljno poznaju hrvatski jezik (NN, 2011)
- 3) Program učenja hrvatskoga jezika, povijesti i kulture za azilante i strance pod supsidijarnom zaštitom radi uključivanja u hrvatsko društvo - program za odrasle osobe (NN, 2014)
- 4) Nastavni plan i program hrvatskoga jezika za tražitelje azila, azilante i strance pod supsidijarnom zaštitom starije od 15 godina radi pristupa srednjoškolskom obrazovnom sustavu i sustavu obrazovanja odraslih (NN, 2012)
- 5) Pravilnik o načinu provođenja programa i provjeri znanja tražitelja azila, azilanata i stranaca pod privremenom zaštitom i stranaca pod supsidijarnom zaštitom, radi pristupa obrazovnom sustavu Republike Hrvatske (NN, 2008)
- 6) Pravilnik o provođenju pripreme i dopunske nastave za učenike koji ne znaju ili nedostatan znaju hrvatski jezik i nastave materinskoga jezika i kulture države podrijetla učenika (NN, 2013)

4.4. *Integracija djece izbjeglica u hrvatski odgojno-obrazovni sustav*

Integraciju djece izbjeglica u hrvatski odgojno-obrazovni sustav omogućuje Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (2017), koji jamči i niz prava osobama koje su pod

međunarodnom zaštitom, poput slobode vjeroispovijesti, zdravstvene zaštite, boravka i slobode kretanja, pomoći prilikom uključivanja u društveni život itd. “Više od trećine tražitelja azila u Hrvatskoj su djeca” (UNICEF, 2020). UNICEF je pružao podršku majkama i djeci u Hotelu Porin, prihvatilištu za tražitelje azila, od 2016. godine. Početkom svibnja 2020. godine Ministarstvo unutarnjih poslova i Ministarstvo zdravstva Republike Hrvatske preuzeli su koordinaciju svih aktivnosti za pomoć djeci i obiteljima koji su smješteni u ovom prihvatnom centru (UNICEF, 2020). Integracija je samo spomenuta u *Migracijskim politikama – 2007./2008. i 2013. godine*, te u *Akcijском planu za uklanjanje prepreka u ostvarivanju pojedinih prava u području integracije stranaca za razdoblje od 2013. do 2015. godine* i gore navedenome *Akcijском planu za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2017. do 2019. godine* (Centar za mirovne studije, 2014). U Hrvatskoj bismo više mogli govoriti o *pokušajima* integracije. “Društvo u koje izbjeglica dolazi je većinsko i samim time ima veći utjecaj i odgovornost za ishod prilagodbe. Važan dio našega identiteta čine vrijednosti i običaji s kojima smo odrasli i oni nam pomažu u situacijama nošenja s traumatskim ili visoko stresnim događajima. Važno je omogućiti izbjeglicama prostor za integraciju u kojem mogu zadržati bitne dijelove svojeg etničkog i kulturnog identiteta” (Djeca izbjeglice u školama, 2017). Zbog nedavnih migracijskih tokova u Europu iz Sirije i drugih zemalja Bliskog istoka, potrebno je ispitati ulogu škole u procesu integracije izbjeglica. Neophodno je prepoznati važnost obrazovanja kao procesa koji omogućava pravo na sudjelovanje i cjeloviti razvoj. Zapravo je potrebno prilagoditi obrazovni sustav različitosti kulturnog podrijetla djece poticanjem interkulturalnih kompetencija među učenicima, obiteljima i učiteljima. Na taj način, promicanje znanja i razumijevanja kulturne raznolikosti u obrazovnom polju omogućuje poboljšanje procesa integracije djece i jačanje suživota. U tom smislu, ove strategije jačaju socijalni suživot jer prepoznaju uključivanje kao proces koji ovisi o djeci i zajednicama (Garcia-Yepes, 2017). Učenik koji je dobro integriran u obrazovni sustav i na akademskom i na društvenom planu ima veće šanse ostvariti svoj potencijal. Učenici izbjeglice suočeni su s nizom izazova koji mogu utjecati na njihovo učenje i razvoj, a jedni od njih su oni koji se odnose na sudjelovanje učenika u obrazovanju. Oni uključuju ograničen opseg početne procjene koja ne uzima uvijek u obzir i akademske i neakademske aspekte (npr. socijalna, emocionalna i zdravstvena pitanja), zatim

neprimjereno postavljanje ocjena, jezične odredbe koje nisu prilagođene potrebama učenika s drugim materinjim jezikom, nedovoljnu podršku učenju i nedostatak socijalne i emocionalne podrške (Reakes, 2007; Hamilton, 2013; Nilsson i Axelsson, 2013; Trasberg i Kond, 2017 prema European Commission, 2019). Stoga nije iznenađujuće da učenici izbjeglice postižu slabiji uspjeh i izražavaju niži osjećaj dobrodošlice u školi u usporedbi s učenicima rođenim u većini europskih zemalja. U gotovo svim europskim zemljama udio izbjeglica u dobnoj skupini ispod 15 godina manji je od 10%, a u njih sedam (uključujući i Hrvatsku) udio je manji i od 3% (European Commission, 2019). Isto tako, u Hrvatskoj vrhovne vlasti nisu identificirale posebne izazove povezane s integracijom djece i mladih izbjeglica, a to je vjerojatno zbog manje pogodnosti imigracijskim valom. Škole bi trebale izabrati onaj pristup integraciji izbjeglica koji će to najbolje i učiniti, a ne samo riječima izražavati želju i ne raditi ništa po tom pitanju. To uključuje stručna usavršavanja učitelja i stručnih suradnika za rad s učenicima izbjeglicama (informiranje o izbjeglištvu, supervizije odgojno-obrazovnog osoblja i njihovo osnaživanje za rad s izbjeglicama); pripremu samih učenika i roditelja škole na dolazak izbjeglica kako bi se razvila interkulturalna dimenzija škole, što mogu obavljati razrednici na satovima razrednog odjela i roditeljskim sastancima (radionice protiv predrasuda); i razvoj sustava potpore u školovanju izbjeglica koje se može učiniti kroz dodatne satove hrvatskog jezika, volontiranje i materijalnu pomoć za udžbenike ili prehranu u školi (Djeca izbjeglice u školama, 2017). Interkulturalnost u obrazovnoj praksi može se shvatiti kao proces dijaloga oko razlike, kao socijalna i kulturna raznolikost, ali ni u kojem slučaju kao nejednakost. Oblici učenja mijenjaju se iz jedne kulture u drugu, a u učionicama je to još više izraženo. Problem je u tome što su kurikulumi nedovoljni da bi se udovoljilo kulturnoj raznolikosti djece, a to obično demotivira odgojno-obrazovne djelatnike i uzrokuje akademske poteškoće kod neke djece. Utvrđeno je da još jedna prepreka nastaje kad institucije i odgajatelji prepoznaju važnost poticanja socijalne i školske integracije etničkih i izbjegličkih manjina, ali takvu raznolikost ne rješavaju na odgovarajući način. Kad neki i prepoznaju ove nedostatke, nemaju odgovarajuće ljudske ili kurikularne resurse. Jasno je da je socijalna integracija djece i mladih unutar učionice posebno važna jer o njoj ne ovisi samo njihov akademski uspjeh, već i cjeloviti razvoj te je potrebno da se učenici izbjeglice od prvog trenutka integriraju u normalizirani kontekst. Stoga je izazov škole u interkulturalnom

kontekstu preusmjeriti životnu putanju djece koja su ostavila korijene, promičući dijalog između njihove prošlosti i sadašnjosti, omogućavajući im da razviju konkretne strategije u korist izgradnje svog identiteta u novom socijalnom okruženju (Garcia-Yepes, 2017).

Školski uspjeh dosta ovisi i gradi se na učenikovom kulturnom i socioekonomskom nasljeđu, a uspjeh u obrazovnom sustavu pokazuje koliko je osoba usvojila dominantnu kulturu. Tako naravno postoje razlike u školskom uspjehu učenika izbjeglica i domaćih učenika, a ono što utječe na razlike su nezaposlenost, uvjeti stanovanja, ekonomski status i socijalno-profesionalni status roditelja. Škola je samo jedan od socijalizacijskih čimbenika, ali za učenike izbjeglice ima najveće značenje. U njoj oni uče vrijednosti i običaje dominantne grupe, države primitka (Čačić-Kumpes, 1993). Integracija u škole i samo obrazovanje dio su šire strategije koja nastoji integrirati izbjeglice u cjelokupno društvo i koju vodi i koordinira posebno tijelo na nacionalnoj razini, a financira se iz namjenskog proračuna za potporu integraciji izbjeglica. Prilikom određivanja razreda koji će učenik izbjeglica pohađati, u obzir se uzima određena školska dokumentacija (potvrde o postignutom obrazovnom dostignuću, razina kompetencija u jeziku zemlje domaćina itd.). Međutim, nisu dostupni podaci tko je odgovoran za analizu i čitanje takve dokumentacije, je li to središnje tijelo, lokalne vlasti ili pak sama škola i imaju li odgovarajuće resurse za obavljanje istog. Ako školska dokumentacija nije dostupna, što se može dogoditi u slučaju tražitelja azila i izbjeglica, onda se ispituju jezične i kognitivne vještine. Ovaj pristup koristi se u Hrvatskoj, kao i onaj gdje učenici izbjeglice pohađaju odvojene/pripremljene razrede većinu vremena provedenog u školi, ali i prate neke predmete s ostalim učenicima u redovitim razredima. Ti predmeti su oni za koje nije potrebna visoka razina jezičnih vještina, poput tjelesnog odgoja, glazbe ili umjetnosti (European Commission, 2019). Tamo gdje učenici izbjeglice provode sve ili neke školske sate u odvojenim razredima, vlasti na najvišoj razini određuju vremenski okvir do kraja kojeg bi se učenici trebali potpuno integrirati u redovite razrede. Maksimalno vremensko razdoblje u kojem učenici izbjeglice mogu pohađati nastavu u odvojenim razredima je između jedne i dvije godine, a u Hrvatskoj je to 70 tjedana. Određeno je i vremensko razdoblje u kojem učenici izbjeglice mogu pohađati neke odvojene lekcije dok većinu svog vremena provode u redovitim razredima. U Hrvatskoj je minimum za to 35 tjedana te su određene mjere za potporu učenja posebno usmjerene na učenike izbjeglice. Identificiranje učenika izbjeglica provodi se na temelju dva

kriterija: trenutni imigracijski status i materinji jezik drugačiji od jezika zemlje domaćina, a tijelo koje koordinira politike za potporu obrazovnoj integraciji učenika izbjeglica je *Stalno povjerenstvo za provedbu integracije stranaca u hrvatsko društvo* (2019) (European Commission, 2019).

Učenicima izbjeglicama trebao bi se omogućiti izbor obrazovanja na materinjem jeziku, kao što je to npr. u Švedskoj. Studije su pokazale da korištenje materinjeg jezika paralelno s jezikom zemlje domaćina, promiče razvoj jezika zemlje domaćina i lakše usvajanje znanja (Berglund, 2017). Teško je brzo naučiti jezik do razine potrebne za razumijevanje književnosti, tekstualnih zadataka u matematici, pisanih uputa i testova te komunikaciju u učionici. Pristup materinjem jeziku olakšava izražavanje i učenje u svim školskim predmetima, a za pomoć u obrazovanju mogu se koristiti smjernice za učenje na materinjem jeziku učenika izbjeglice (Berglund, 2017). Ovo je malo teže ostvarivo, uzimajući u obzir da profesori često nemaju vremena izrađivati takve smjernice, a možda ni volje baviti se time. Ovdje bi veliku ulogu mogao imati školski knjižničar, a kakvu, izrazit će poglavlje koje slijedi.

5. ULOGA ŠKOLSKIH KNJIŽNICA I KNJIŽNIČARA U O-O INTEGRACIJI UČENIKA IZBJEGLICA

Centar za mirovne studije u Zagrebu objavio je 2016. godine *Smjernice za integraciju izbjeglica i iregularnih migranata u hrvatsko društvo*, u kojima se predlažu mjere za kvalitetniji, održiviji i dugoročniji sustav integracije. Stavka D donosi opće smjernice za integraciju izbjeglica, kojih je 5 i odnose se na: pristup zdravstvenoj i socijalnoj skrbi, izgradnju društva dobrodošlice te osiguranje građanskih i kulturnih prava izbjeglica, jačanje socio-ekonomskog položaja izbjeglica, smještaj te učenje jezika i obrazovanje (Centar za mirovne studije, 2016). Pod zadnjom točkom, učenje jezika i obrazovanje, neki od prijedloga su da se: osigura sustav usavršavanja i podrške školskom osoblju prilikom uključivanja djece izbjeglica u odgojno-obrazovne ustanove; imenuje stručnjake koji će imati ulogu medijatora za izbjeglice koje se uključuju u obrazovni sustav; i uvede podučavanje hrvatskog kao stranog jezika u kurikulum pedagoških i nastavničkih smjerova. Do danas se zapravo nije odredio pristup integraciji i mjere

uklanjanja prepreka u ostvarivanju prava stranaca općenito, ne samo izbjeglica. Lizović (2020) u svom radu ukratko iznosi i istraživanje autorica Jurine i Vidović (2019) koje je provedeno u Zagrebu i Kutini, a bitno je spomenuti da su neki od ispitanika bili djelatnici škola koje pohađaju učenici izbjeglice. Učiteljice su izjavile da se osjećaju bespomoćno, da nemaju podršku ministarstva, ali i znanje koje im je potrebno za rad s inojezičnim učenicima. Javne i školske knjižnice trebale bi obratiti posebnu pozornost na izbjeglice i druge manjine, između ostalog nudeći literaturu na drugim jezicima, a ne samo na jeziku zemlje domaćina (Bibliotekslagen, 1996 prema Jönsson-Lanevska, 2005). Ispitani knjižničari u Švedskoj smatraju da rad s učenicima izbjeglicama i njihovim obiteljima zahtijeva znanje psihologije i intuitivnost. Komunikacija je najčešći i najveći problem, jer mnogi ne znaju jezik zemlje domaćina, ali ni svjetski jezik sporazumijevanja, engleski. U tim situacijama knjižničar može koristiti jednostavan jezik zemlje domaćina uz rječnik i jezik tijela kako bi se postiglo razumijevanje. U Švedskoj postoji i predškola čiji je cilj razviti jezične sposobnosti djece izbjeglica i njihovih majki, ali i pomoći im u kulturnoj integraciji. Zajedno s predškolskim timom majke i djeca izmišljaju igre koje su zanimljive, zabavne i od obrazovne vrijednosti, a izrađuju se i razne igračke koje pomažu u učenju novih riječi i izraza te postaju predmet pjesama i rasprava. Knjižničarka donosi slikovnice iz kojih se čitaju bajke, pa slijede satovi pjesme i plesa. Članovi se koriste švedskim jezikom, a kada je baš nešto teško razumjeti koriste se rječnici. Ona smatra da je nositeljica kulture te da joj je zadatak pokazati individualnu osobu iza statusa izbjeglice (Stenström, 2002 prema Jönsson-Lanevska, 2005). Nije poznato da ovakav način rada s učenicima izbjeglicama postoji u Hrvatskoj. Primijećeno je kako se u istraženim radovima uopće ne spominje uspostavljanje komunikacije s očevima, ali to je problem kojim se ovaj rad neće baviti.

“Iako postoje brojna istraživanja o učinkovitosti školskih knjižnica, malo se zna o utjecaju školske knjižnice na podskupine, posebno na skupine djece u nepovoljnom i rizičnom položaju” (Lonsdale, 2003 prema Kleijnen, Huysmans i Elbers, 2015, 9), poput etničkih manjina i izbjeglica. Veliki broj istraživanja pokazao je da su školske knjižnice pozitivno povezane s ishodima učenja djece, kao i s njihovim čitateljskim sposobnostima i odnosom prema čitanju, ali je teško donijeti zaključke o učinku školskih knjižnica na učenike iz izbjegličkih obitelji. S obzirom na presudnu ulogu dobrog jezičnog izražavanja i vještina čitanja, važno je promicati iste i orijentirati se na

poboljšanje izgovora i jezika kod učenika izbjeglica jer će to u većini slučajeva dovesti do boljeg uspjeha u školi. Djeca koja čitaju knjige u slobodno vrijeme imaju bolje vještine razumijevanja čitanja, veći rječnik i bolji pravopis od vršnjaka s manjim iskustvom čitanja. Većina školskih predmeta ovisi u različitom stupnju o čitanju i jezičnim sposobnostima, pa će svladavanje gore navedenih vještina pozitivno utjecati i na druga područja u školi (Logan i Johnston, 2009 prema Kleijnen, Huysmans i Elbers, 2015). Čini se da je klima za čitanje nepovoljnija u izbjegličkim obiteljima u odnosu na obitelji koje se nalaze u svojoj matičnoj državi. Studije su pokazale kako je manje vjerojatno da će se djeci izbjeglicama čitati, da će kod kuće imati manje materijala za čitanje, a roditelji su manje skloni davati primjer čitajući (de Vries, 2007; Hermans, 2002; Scheele, 2010; van Steensel, 2006 prema Kleijnen, Huysmans i Elbers, 2015). Jedna od njih je pokazala da veličina školske knjižnice (u pogledu zbirke i osoblja) pozitivno korelira s rezultatima na testovima čitanja (Lance, Welborn i Hamilton-Pennell, 1993 prema Kleijnen, Huysmans i Elbers, 2015). Školski knjižničar trebao bi pokušati spriječiti pojavljivanje tzv. "Matejevog efekta" - djeca iz povoljnijih sredina mogla bi više profitirati od usluga školske knjižnice od svojih kolega iz nepovoljnih sredina, i to s povećanjem, a ne smanjenjem razlika (Cunningham i Stanovich, 1998; Neuman i Celano, 2012 prema Kleijnen, Huysmans i Elbers, 2015). Također, u današnje vrijeme kada čitanje postaje sve više digitalno, školski bi knjižničar trebao obratiti pažnju na ono što se može nazvati digitalnom pismenošću 21. stoljeća. Učenicima izbjeglicama trebao bi dodatno posvetiti vrijeme i pokazati nove resurse kako bi stekli digitalne vještine i uz njihovu se pomoć naučili snalaziti na Internetu te filtrirati svakodnevni priljev informacija.

5.1. Što može učiniti stručni suradnik - knjižničar

U okvirnom Akcijskom planu uključivanja izbjeglica u školu (Djeca izbjeglice u školama, 2017) ni u jednom se segmentu ne spominje školski knjižničar kao osoba koja bi mogla pomoći u cjelokupnoj integraciji djece izbjeglica. U tri vremenske faze, akteri koji se navode te njihove uloge i zadaci, obuhvaćaju ravnatelje, stručne suradnike (pedagog, psiholog, logoped, edukacijski rehabilitator), učitelje, razrednike, učenike i njihove roditelje, volontere i vanjske suradnike (organizacije civilnog društva), ali ne i

one koje se redovito (vjerojatno i nesvjesno) isključuje iz djelovanja škole – stručne suradnike školske knjižničare (Djeca izbjeglice u školama, 2017). Školski knjižničar bi u svoje obaveze mogao uključiti i brigu za učenike koji se teško uklapaju u cjelokupni život škole. Učenici izbjeglice ne znaju jezik, kulturu, običaje i način ponašanja kada dođu u novu državu. S druge strane, okolina u koju dolaze najčešće ne zna kako im tu prilagodbu učiniti lakšom. S tim neznanjem, okolina pokušava, ali samo do jedne granice. Učenicima izbjeglicama prilagođavaju se zadaci, testovi i ispitivanja, a vjerojatno i prije njihovog dolaska u razred učitelji pripremaju učenike i na to se gleda kao na “prihvaćamo učenike izbjeglice i pokušavamo ih uključiti u društvo”. Učenici izbjeglice uče i jezik u nekim volonterskim centrima i udrugama, što se odvija par puta tjedno, a to nije dovoljno jer samo znanje jezika ne znači i njegovo razumijevanje.

Dalje u tekstu prikazat će se ideje o ulozi školskog knjižničara u integraciji učenika izbjeglica. Školski knjižničar mogao bi pozvati na razgovor sve učenike izbjeglice u školi te im predstaviti svoju ulogu i djelovanje. S njima bi mogao dogovoriti susret(e) tijekom tjedna i u tim razdobljima pomagati im pri čitanju lektire, rješavanju zadataka i razumijevanju tekstova te reći im kada je knjižnica otvorena i da su tamo uvijek dobrodošli, kao i ostali učenici. On bi još mogao održati predavanja kako bi bolje pripremio kolege i učenike na dolazak izbjeglica. Važan je njegov utjecaj na razrednike, kao medijatora, jer su oni ti koji će učenika uvesti u razred, a učenici će njihov odnos gledati kao primjer ponašanja. Školski knjižničar u fond knjižnice može uvrstiti rječnik i gramatiku potrebnog stranog jezika (npr. arapskog i turskog, ako ga knjižnica već ne posjeduje), a u suradnji s profesorima može pomagati prilikom prijevoda i olakšavati razumijevanje zadatka učenicima izbjeglicama.

Školske knjižnice u Hrvatskoj koje pohađaju učenici izbjeglice trebale bi sadržavati knjižničnu građu poput slikovnica, knjiga, brošura za roditelje i audiovizualnih zapisa koji su pisani arapskim jezikom (većina djece je s arapskog govornog područja). Trebale bi sadržavati upute i prijedloge učiteljima i ostalim učenicima na koji način mogu prihvatiti učenike izbjeglice i olakšati im prijelaz iz jedne kulture/obrazovnog sustava u drugi. Školski knjižničar mogao bi u izvannastavne aktivnosti koje se provode u školi kao što su mali knjižničari, informacijska pismenost, dramska grupa, kreativne radionice, mali matematičari, moda i dizajn (Topić Hohnjec, 2019) uključiti i učenike izbjeglice, a dalje navodim svoje ideje kako bi se te aktivnosti mogle realizirati.

U aktivnosti *Informacijska pismenost* učio bi ih pronaći i filtrirati relevantne informacije, a time kod učenika razvijao sposobnost logičkog zaključivanja i kritičkog razmišljanja. Koliko puta smo i mi sami naišli na informacije koje nisu bile točne, a ticale su se ratova ili izbjeglica i njihova ponašanja ili smo pak gledali fotografije kojima se manipuliralo. Sami mediji nam usađuju određenu sliku o drugim ljudima i mi moramo odrediti što je točno, a što ne. Školski knjižničar bi im mogao predstaviti razne programe koji otkrivaju je li određena slika nastala već prije, a ako je, kada je nastala i tko joj je autor. Razgovori o izbjeglicama većinom su prožeti negativnim osjećajima poput sumnje, straha, bijesa i sažaljenja. Ove emocije potiču “neželjenost” tih osoba “što u javnim diskursima može imati značajne posljedice za kurikulum migranata i izbjeglica jer je iskustvo koje ti učenici imaju u školama u velikoj mjeri određeno načinom razmišljanja o izbjeglicama i predstavljanje istih u javnom prostoru te kako su te reprezentacije prihvaćene ili osporavane u školama” (Hattam i Every, 2010; Arwarudin, 2017 prema Lizović, 2020, 4).

U aktivnosti *Dramska grupa* školski knjižničar sudjeluje s učiteljem hrvatskog jezika. Oni bi mogli upitati učenika izbjeglicu koja mu je najdraža pjesma, recitacija ili predstava iz njegove zemlje ili kulture, pa organizirati tematsku priredbu koja će predstaviti i približiti arapsku kulturu cjelokupnoj zajednici. Sva priprema provodila bi se npr. uz slušanje arapske glazbe, pjesnika, dramskih isječaka, gledanje crtanih filmova...a bilo bi odlično kada bi se i u određenim segmentima uključili roditelji, ne samo učenika izbjeglica već cijelog jednog razreda.

Aktivnost *Moda i dizajn* još je jedan način gdje bi se mogao uključiti veliki broj ljudi čak i onih nevezanih uz školu. Na početku bi školski knjižničar, nakon konzultacija i savjetovanja s učiteljem likovne kulture, mogao poučavati razne stilove oblačenja kroz povijest u arapskoj kulturi ili o uređenju interijera. U ovaj dio mogli bismo pronaći i uključiti osobe koje se direktno bave tim područjem, kao što su dizajneri porijeklom iz arapskih zemalja ili oni koji osobno nemaju veze s tim zemljama, ali su proučavali stilove oblačenja. Ako to nije moguće, u današnjem svijetu interneta, možemo kontaktirati i održati predavanje putem videopoziva. Ovdje se također daje mogućnost uključivanja roditelja koji možda imaju tradicionalnu odjeću i mogu ispričati priče vezanu uz nju, ili još bolje, nekada su se bavili dizajneranjem.

6. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

6.1. *Problem i cilj istraživanja*

U školskom okruženju često se zanemaruje važna i aktivna uloga školskoga knjižničara. On nije samo osoba koja upravlja radom školske knjižnice i vodi evidenciju o posuđivanim knjigama. Treba ga se izjednačavati s ostalim odgojno-obrazovnim djelatnicima i uvidjeti da i on može jako doprinijeti razvoju učenika. Pretražujući literaturu na temu ovoga rada, u Hrvatskoj nisu nađeni primjeri istraživanja koja obuhvaćaju školske knjižničare i učenike izbjeglice, a strana istraživanja školske knjižničare povezuju većinom uz poučavanje informacijske pismenosti te prikazuju razlike između učenika izbjeglica i učenika domicilnog stanovništva. Pronađeni radovi o školskim knjižničarima u Hrvatskoj većinom govore o poznavanju različitih izvora informacija i automatizaciji knjižničnog poslovanja (Zovko, 2009), zatim o inkluzivnom obrazovanju, ali za učenike s teškoćama (Rakonić Leskovar, 2018) te o zadaćama i djelovanju školske knjižnice u hrvatskom suvremenom školskom sustavu (Galić, 2012).

Iako je Hrvatska tranzicijska zemlja za imigrante, određeni broj zatraži i dobije azil, a time u hrvatske škole dolaze učenici kojima treba drugačiji, i rekla bih osobniji pristup prilikom odgojno-obrazovne integracije. “Uvidom u ulogu školskih knjižnica, posebno za učenike izbjeglice, mogu se osmisliti učinkovitije politike. Ako se utvrdi da su školske knjižnice učinkovite za izbjeglice, podrška školskim knjižnicama mogla bi se uključiti u vladinu politiku usmjerenu na smanjenje etničke nejednakosti u školskom uspjehu, a suradnja između lokalnih samouprava, škola i javnih knjižnica mogla bi se stimulirati i formalno uspostaviti” (Kleijnen, Huysmans i Elbers, 2015, 11). Koliko mi je poznato, ni sama uloga škole i svih njenih čimbenika u odgojno-obrazovnoj integraciji učenika izbjeglica u Hrvatskoj nije dovoljno istražena, a time ni uloga školskoga knjižničara. Mene je zanimalo na koji način školski knjižničari predstavljaju sebe i samu knjižnicu učenicima izbjeglicama te surađuju li s odgojno-obrazovnim osobljem, učenicima i vanjskim suradnicima (udrugama i centrima za integraciju, narodnim knjižnicama, roditeljima) prilikom uključivanja učenika u život škole. Cilj istraživanja je osvijestiti postupke koje tim (ne)djelovanjem čine, ali i uvidjeti važnost školskih knjižničara za učenike izbjeglice. To se ponajprije odnosi na Grad Zagreb jer je tu najveća koncentracija djece tražitelja međunarodne zaštite i samo prihvatilište za

tražitelje azila, Hotel Porin, a zatim i na Kutinu. Iz ovoga proizlazi problem istraživanja, a to je *pokušavaju li se školski knjižničari uključiti u odgojno-obrazovnu integraciju učenika izbjeglica i ako da, na koji način?*

6.2. *Metoda prikupljanja podataka i instrument istraživanja*

Kao metodu prikupljanja podataka koristila sam anketiranje, a anketni je upitnik (instrument) bio sastavljen od pitanja otvorenog tipa koja su obuhvaćala status školskog knjižničara i pokušaje uspostavljanja suradnje između školske knjižnice i učenika izbjeglica, uz sve čimbenike koji na to utječu. "Anketna metoda je poseban oblik ne-eksperimentalnog anketiranja koje kao osnovni izvor podataka koristi osobni iskaz o mišljenjima, uvjerenjima, stavovima i ponašanju..." (Milas, 2005, 395). Podaci se najčešće prikupljaju pomoću anketnog upitnika ili pisane liste pitanja, što će se koristiti u ovom slučaju. S obzirom na način provođenja ankete postoji neposredno, on-line te poštansko i telefonsko anketiranje (Milas, 2005), a ovdje se koristilo on-line anketiranje. Što se tiče vrste pitanja u upitniku, korištena su pitanja otvorenog tipa gdje nisu ponuđeni odgovori, već ih ispitanik sam unosi. Prednost je veća sloboda ispitanika u iznošenju svojih misli te što inače ne zahtijevaju višu razinu pismenosti i obrazovanosti, ali zadnje navedeno se ne odnosi na ovo istraživanje jer sudionici ipak moraju biti upoznati s određenom stručnom terminologijom. Pitanja u anketnom upitniku autorica rada je sama formulirala.

6.3. *Uzorak*

"Anketom nastojimo upoznati mišljenje određene, šire skupine osoba..." (Milas, 2005, 399). Nismo nikada u mogućnosti ispitati cijelu skupinu osoba čije nas mišljenje zanima pa odabiremo manju skupinu. Uzorak je dio populacije odnosno skup osoba koji ju predstavlja. Ovdje bi populacija bili školski knjižničari, ali za istraživanje su potrebni samo oni koji rade u školama koje pohađaju učenici izbjeglice. To je namjerni, neprobabilistički uzorak koji ne može predstaviti širu populaciju te su mogućnosti generalizacije male, ali to i nije namjera.

6.4. *Etički aspekti*

Različiti nacrti istraživanja i postupci su različito opterećeni etičnošću, a etička načela trebaju se primjenjivati od same pripreme i provedbe istraživanja do analize i interpretacije rezultata. Potrebno je ne štetiti sudionicima istraživanja, a šteta se definira

kao izazivanje neugode, anksioznosti i(ili) poniženja, invazija na privatnosti ili bilo kakva nehumana procedura. S obzirom da su sudionici školski knjižničari, potrebe za informiranim pristankom nije bilo, a ponekad i sama dobrovoljnost može značiti pristanak. Osiguravanje potpune anonimnosti nije moguće jer su mi poznata imena školskih knjižničara koji su sudjelovali i adrese e-mail pošte, ali povjerljivost je zajamčena jer se njihova imena niti imena škola u kojima rade neće spomenuti nigdje u istraživanju. Mentori će imati uvid u podatke, ali ne i u identificirajuće oznake. Također, moje zanimanje nisu direktno djeca izbjeglice, već odnos prema njima, tako da neću znati ni njihova imena ni razred koji pohađaju/su pohađali.

6.5. *Tijek istraživanja*

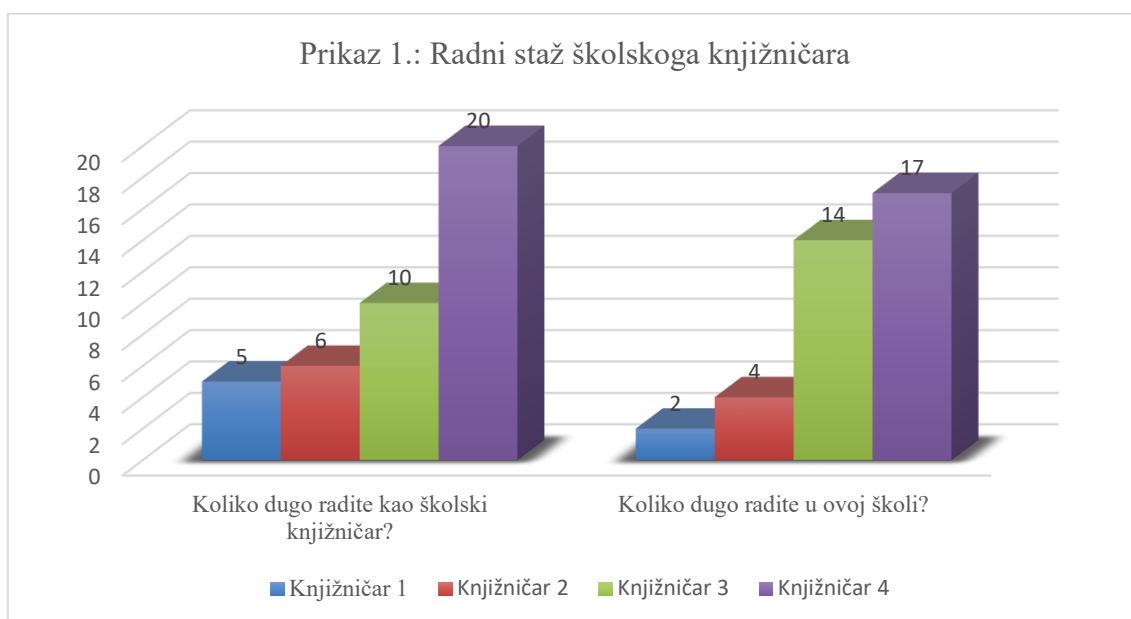
Za istraživanje sam prvo trebala otkriti koje škole pohađaju učenici izbjeglice, a prilikom pretraživanja literature naišla sam na ono što mi je potrebno. Djeca tražitelji međunarodne zaštite (azila) uključena su u 6 osnovnih škola u Zagrebu (Osnovna škola Fran Galović, Osnovna škola Dugave, Osnovna škola Gustav Krklec, Osnovna škola Medvedgrad, Osnovna škola Ivana Gundulića, Osnovna škola Frana Krste Frankopana) i 4 osnovne škole u Kutini (Osnovna škola Stjepana Kefelje, Osnovna škola Zvonimira Franka, Osnovna škola Vladimira Vidrića, Osnovna škola Mate Lovraka) (Centar za mirovne studije, 2017). Prema navedenom istraživanje bi moglo obuhvatiti 10 školskih knjižničara. Kontaktirala sam škole i knjižničare kako bih provjerila jesu li informacije aktualne, s obzirom na to da podaci potječu iz 2017. godine. Navela sam temu o kojoj pišem, objasnila im što istražujem, a ako su pristali ispuniti upitnik, zamolila ih za e-mail kako bih isti poslala. Dva školska knjižničara su izjavila da škole u kojima rade ne pohađaju učenici izbjeglice i odbili sudjelovati u istraživanju, s dva nije bilo moguće uspostaviti nikakav kontakt, dok su dva školska knjižničara isto odbila sudjelovati u istraživanju zato što se nikada direktno nisu susreli s učenicima izbjeglicama. Samim time, uzorak obuhvaća 4 školska knjižničara³ koji su se tijekom staža susreli s učenicima izbjeglicama. Istraživanje se provodilo na ljeto 2021. godine. Školski knjižničari su zamoljeni da odgovarajući na pitanja ne otkrivaju identificirajuće oznake učenika, odnosno da ne spominju imena, razred, izgled ili stil/način oblačenja učenika izbjeglica (odnosi se na učenice koje možda nose hidžab). Također im je objašnjen pojam integracije.

³ O svima će se pisati u muškome rodu.

6.6. Obrada podataka

Nakon dobivenih anketnih upitnika započelo se s obradom odgovora. Ono što se moglo primijetiti bez detaljne analize je da su neki od “bitnijih”⁴ odgovora kod svih sudionika bili isti, odnosno odgovor je bio negativan, ali kasnije će se oni detaljno prikazati. Prvi dio upitnika odnosio se na opće podatke poput radnog staža i odnosa školskog knjižničara s drugim o-o djelatnicima škole. Središnji se dio bazirao na rad školskog knjižničara s učenicima izbjeglicama i postupcima koje i jedni i drugi (ne)primjenjuju u knjižnici, a u završnom dijelu školski su knjižničari prikazali svoja razmišljanja i savjete vezane uz učenike izbjeglice. Upitnik se sastoji od 24 pitanja.

Prva dva pitanja odnosila su se na radni staž knjižničara i glasila su “Koliko dugo radite kao školski knjižničar?” te “Koliko dugo radite u ovoj školi?”. Dva knjižničara u svojoj struci rade 5 i 6 godina, treći 10, a četvrti 20 godina. Od toga su na trenutnom mjestu 2 i 4 godine, treći 14, a četvrti 17. Tek kasnije uočeno je da pitanje broj 2 nije bilo dobro postavljeno jer se njime htjelo ispitati koliko dugo osoba radi samo na poziciji školskog knjižničara. Treći ispitanik vjerojatno je shvatio da se to odnosi na koliko sveukupno radi u toj školi, a ne na poziciji školskoga knjižničara, te sukladno tome i odgovorio (uočeno je da mu je drugo zvanje učitelj razredne nastave). Zato je i broj godina koje je upisao veći od broja godina koje je upisao kao odgovor na prvo pitanje. Odgovori na ova pitanja prikazani su i grafički za lakše snalaženje.

⁴ Autorica rada smatra odgovore na ta pitanja bitnima.

Sljedeća pitanja prikazala su odnos školskoga knjižničara s odgojno-obrazovnim djelatnicima, posebno s ravnateljem škole. Na pitanje 3 *“Na raznim konferencijama i skupovima govorilo se o statusu školskog knjižničara kojeg percipiraju kao osobu koja sjedi za pultom i štambilja knjige. Imate li osjećaj da ste nevidljivi element u radu škole te da ostali odgojno-obrazovni djelatnici podcjenjuju Vaš rad?”*, jedino je knjižničar 2 odgovorio da nema takav osjećaj te da je aktivno uključen u rad škole. Organizira i sudjeluje u raznim projektima i aktivnostima škole, a s učenicima redovito održava nastavu knjižnično-informacijskog programa. Također vodi i održava web stranicu škole. Knjižničar 1 odgovorio je kako definitivno ima takav osjećaj, dok je knjižničar 4 odgovorio da djelomično ima takav osjećaj. Knjižničar 3 rekao je da rad školskog knjižničara koji se odnosi na stručni rad kolege podcjenjuju i ne shvaćaju njegov opseg. Rad u odgojno-obrazovnom i kulturno-javnom dijelu je svima vidljiv, ali i dalje nedovoljno bitan. Nema osjećaj da je nevidljiv element, ali ponekad ima osjećaj da se nastava stavlja ispred njegovog rada te da uvijek mora biti raspoloživ za zamjenu kolegama učiteljima jer je njegovo drugo zvanje učitelj razredne nastave.

Pitanje 4 *“Koliko Vam znači pomoć i odnos s ravnateljem/icom – imate li njihovu podršku?”* i pitanje 5 *“Prikazuje li ravnatelj/ica Vaša postignuća i ulogu kako bi ju i ostali uvidjeli?”* pokazali su većinom dobar odnos knjižničara i ravnatelja. Knjižničar 1 odgovorio je da mu puno znači odnos s ravnateljem/icom te da ima podršku, ali u isto vrijeme on/ona ne prikazuje njegova postignuća. Knjižničar 2 izjavio je da mu pomoć i podrška ravnatelja puno znači i da u ravnateljici ima veliku pomoć, podršku i poticaj za svoj rad i razvoj u struci. S njom se konzultira ako je potrebno, a učitelje o novim informacijama i aktivnostima izvješćuje na Učiteljskim vijećima kada se ukaže potreba ili putem maila. Knjižničar 3 je, slično kao i prva dva, odgovorio da ima podršku ravnateljice i da je oduvijek bilo tako, a ona javno ističe njegova postignuća. Jedino je knjižničar 4 odgovorio da ima slabu komunikaciju s ravnateljicom te na pitanje 5 nije dao odgovor.

Pitanja 6 i 7 su ona ranije spomenuta pitanja koja su “bitna”, a glase *“Standard za školske knjižnice (2013) navodi njene zadaće, a jedna je i rad s učenicima pripadnicima nacionalnih manjina. Pokušavate li ostvariti ovu zadaću i u radu s učenicima*

izbjeglicama?” i *“Jeste li pohađali stručno usavršavanje za rad s učenicima izbjeglicama (informiranje o izbjeglištvu, osnaživanje za rad)?”*. Knjižničari 1 i 3 odgovorili su pozitivno na pitanje 6, ali oni nisu pohađali nikakva stručna usavršavanja za rad s učenicima izbjeglicama. Knjižničar 2 odgovorio je da se nažalost u ovo područje nije imao prilike aktivnije uključiti. Probali su nabaviti građu na jezicima nacionalnih manjina, ali bezuspješno. Škola je bila uključena u rad s izbjeglicama, ali uglavnom i intenzivnije prije nego što je počeo raditi u školi, te zbog specifičnih situacija nije imao veliku ulogu u njihovom obrazovanju, ali je pohađao nekoliko seminara i radionica u organizaciji POU “Korak po korak” otkako je počeo raditi u školi. Po završetku usavršavanja nažalost školu više nisu pohađali učenici izbjeglice. Knjižničar 4 rekao je da u školi nema učenika izbjeglica, ali ih je bilo prije i vrlo su lijepo komunicirali. Dopunski rad održavao se u školskoj knjižnici i svojim ponašanjem te podrškom nastojao je da se osjećaju prihvaćeno i ugodno, a sam knjižničar prisustvovao je jednom on-line usavršavanju.

Pitanja 8 i 9 obuhvaćala su početno upoznavanje školskoga knjižničara/knjižnice i učenika izbjeglica. Na pitanja *“Znate li koliko učenika izbjeglica pohađa vašu školu? Jeste li bili upoznati s njihovim dolaskom i prije nego ih se upisalo u školsku knjižnicu?”* i *“Jeste li pri njihovom dolasku u školu ili nekada kasnije, održali sat upoznavanja knjižnice za učenike izbjeglice ili neki drugi oblik upoznavanja?”*, knjižničar 1 odgovorio je da ne zna koliko ih je do sad pohađalo školu, ali bio je upoznat s njihovim dolaskom možda dva do tri dana prije. Sat upoznavanja knjižnice nije održao, a kao razlog navodi kratko zadržavanje učenika i neznanje koliko će oni ostati u školi jer pobjegnu iz azila i idu dalje. Knjižničar 2 naveo je da trenutno školu ne pohađaju učenici izbjeglice, a nekad su ju pohađala 4 učenika te da za njih nisu održani posebni sati upoznavanja knjižnice već su oni znali gdje se nalazi i koristili su ju po potrebi. Knjižničar 3 odgovorio je da je bio upoznat s dolaskom učenika izbjeglica, ali samo kao novost, ne u smislu pripreme za rad s njima, a sat upoznavanja knjižnice nije održan. Knjižničar 4 samo je odgovorio da učenici izbjeglice više ne pohađaju školu, a što se tiče upoznavanja knjižnice poseban sat nije održan, ali su učenici radili u njoj i koristili se knjižničnim fondom uz pomoć knjižničara.

Pitanje 10 glasi *“Smatrate li da učenici izbjeglice gledaju na Vas kao osobu kojoj se mogu obratiti s problemom kako biste pomogli u rješavanju istoga?”*, a knjižničari 1 i 2

dali su sličan odgovor. Prvi je rekao da ne smatra kako je to tako, a razlog je što je i ranije naveo, oni se kratko zadrže u školi i ne mogu stvoriti neku povezanost sa školom i učenicima, isto tako ni s knjižničarem. Drugi je rekao da misli kako im zbog slabog kontakta ne bi bio prvi izbor traženja pomoći, iako je bio otvoren za sva njihova pitanja. Knjižničar 3 razvio je s nekim učenicima dobar odnos, on je rekao: *“I da i ne. To jako ovisi o njima. Prije dvije godine u našu je školu išao učenik iz Sirije koji je jako puno vremena provodio u druženju i razgovoru sa mnom. Čak je i nakon što je otišao iz škole nekoliko puta navratio da me pozdravi”*, te se usuđuje misliti da mu je bio jedna od bitnijih osoba u školi. Knjižničar 4 izjavio je *“Ne znam, nadam se da su imali taj osjećaj”*.

Pitanja 11 i 12 predstavila su kako se učenici izbjeglice snalaze u školskoj knjižnici. Na *“Posjećuju li učenici izbjeglice školsku knjižnicu? Ako je odgovor potvrđan, navedite kako se u njoj snalaze.”* i *“Ako primjećujete da učenici izbjeglice dolaze provoditi svoje slobodno vrijeme ili slobodni sat u knjižnici, rade li to češće ili rjeđe od ostalih učenika/svojih vršnjaka?”*, knjižničar 1 odgovorio je da ju posjećuju kada nemaju neki od predmeta kao što je vjeronauk te da uvijek budu u grupici pa se međusobno družu i pričaju u knjižnici, a odgovor na drugo pitanje je slično – samo u vremenu kada nemaju neki od satova. Knjižničar 2 odgovorio je da su učenici izbjeglice rijetko posjećivali knjižnicu, uglavnom kako bi posudili lekturu, a za pitanje 12 rekao je da nema podataka za upit. Knjižničar 3 odgovorio je da učenici izbjeglice posjećuju školsku knjižnicu te da se dobro snalaze, a trenutno imaju tri učenika koji dolaze jednako redovito kao i ostala djeca, dok je prije dvije godine jedan učenik izbjeglica jako puno vremena boravio u knjižnici. Knjižničar 4 je na oba pitanja odgovorio isto – *“Prije odgovoreno”*, misleći na odgovor za pitanje 9.

Pitanje 13 sadržavalo je dva potpitanja. *“Odgojno-obrazovna djelatnost obuhvaća 60% ukupne djelatnosti školske knjižnice, te se između ostaloga odnosi na rad s učenicima i suradnju s učiteljima te stručnim suradnicima.”* Pod *a* se ispitala suradnja s nastavnicima hrvatskog jezika: *“Suradujete li s nastavnicima hrvatskoga jezika prilikom rada s učenicima izbjeglicama – npr. organizirate dodatnu obradu lektire kako bi ju bolje shvatili ili pomažete pri samom čitanju i izgovoru riječi? Ako da, navedite kako.”*, dok se pod *b* ispitala suradnja s ostalim nastavnicima: *“Suradujete li s ostalim nastavnicima u razmjeni znanja (timski rad) kako bi odgojno-obrazovna integraciji*

učenika izbjeglica bila uspješnija?”. Knjižničar 1 na oba pitanja odgovorio je negativno, a knjižničar 2 odgovorio je kako je surađivao s nastavnicima u dogovoru oko izbora lektire za učenike dok je učiteljima i stručnim suradnicima pomagao koliko je mogao u pronalaženju potrebne stručne literature. Knjižničar 3 odgovorio je da je profesorica hrvatskog jezika njemu povjerila odabir lektire za učenike izbjeglice, a s ostalim nastavnicima suradnja nije razvijena. Knjižničar 4 rekao je kako je s učenicima u knjižnici radila profesorica hrvatskog jezika u okviru svoje satnice i pomagala im oko svega, a za suradnju s ostalim nastavnicima napisao je *“Prije odgovoreno”*, iz čega nije jasno na koji se odgovor misli jer se ranije nije spominjala suradnja s nastavnicima, tako da na ovo pitanje zapravo nije dan odgovor.

Pitanje 14 pokazalo je odnos školskog knjižničara i mogućih vanjskih suradnika te glasi *“Jeste li u kontaktu s nekim udrugama ili centrima koji se bave integracijom izbjeglica. Ako jeste, navedite o kojima je riječ.”*. Sva četiri knjižničara odgovorili su ne, a knjižničar 2 naveo je suradnju s udrugom *“Korak po korak”* (bave se poboljšanjem kvalitete življenja Roma).

Pitanje 15 obuhvatilo je tri moguće situacije i samim time imalo je tri potpitanja, a pokazalo je (ne)zastupljenost učenika izbjeglica na web stranici škole. *“Ponekad školski knjižničari uređuju web stranicu škole, a primijetila sam da se učenici izbjeglice ne spominju ni na jednoj istraženju: a) Ako se Vi time bavite, smatrate li da bi bilo dobro posvetiti dio stranice učenicima izbjeglicama, dio koji će ukazati na njihovu prisutnost u školi i pokazati načine kako im iskazati dobrodošlicu? b) Ako ne uređujete web stranicu škole, molim Vas da ipak odgovorite na ovo pitanje i razmislite biste li, i kako, to učinili (dali prijedlog onome tko se time bavi). c) Ako ipak postoje ovakve informacije, a ja sam ih slučajno previdjela, molim Vas da mi na to ukažete.”*. Knjižničar 1 odgovorio je da se ne bavi time, ali misli da bi bilo dobro kad bi se učenike izbjeglice prikazalo na stranici škole. Pričao bi o tome s kolegicom koja održava web stranicu (nastavnicom informatike) i sa stručnom službom (psihologom, defektologom i pedagogom). Knjižničar 2 spojio je odgovore na *a* i *b* potpitanja i nije dao konkretan odgovor bavi li se uređenjem web stranice škole, ali iz njegovog odgovora i poznavanja procedure može se zaključiti kako je odgovor na potpitanje *a* potvrđan. On je prikazao i neke probleme/prepreke pri objavljivanju sadržaja na internetu. *“Na web stranici bi se moglo naći mjesta za informacije o njima i njihovom radu. Vijesti se uglavnom objavljuju*

vezane uz razrede ili neka posebna postignuća učenika. Za svaku objavu trebamo tražiti dozvolu roditelja.”. On nije siguran koliko bi se informacija moglo/smjelo objavljivati s obzirom na sva pravila i nije dao prijedlog na koji način prikazati učenike izbjeglice na web stranici škole. Knjižničar 4 odgovorio je da ne uređuje stranicu škole, ali dao je prijedlog osobi koja se time bavi. On bi na web stranici škole objavljivao njihove (učenika izbjeglica) životne priče, ukoliko bi to dopustili učenici i njihovi roditelji te priče i fotografije njihove domovine. Jedino je knjižničar 3 odgovorio da iako se bavi uređenjem web stranice, ne misli kako treba odvajati i posvećivati dio stranice učenicima izbjeglicama, jer mu se čini da ih se tako odvaja. Ipak on podržava i prakticira njihov rad jednako kao i rad druge djece. Čini mi se da je pri odgovoru na potpitanje *b* knjižničar 3 dao drugačiji odgovor od traženog/pretpostavljenog jer se tražio prijedlog za prikazivanje učenika izbjeglica na web stranici škole, dok je on dao prijedlog za ukupno prikazivanje njihove prisutnosti u školi. Bez obzira na to, njegov odgovor je glasio: *“Likovne i literarne radove uključiti u izložbe i natjecanja, druge njihove uspjehe vrednovati i istaknuti u školskoj zajednici. Dozvoliti da se izražavaju svojim jezikom i pismom, da prezentiraju svoju kulturu u svim aktivnostima u kojima je to moguće”*. Također, jedino je on odgovorio i na potpitanje *c* te rekao da postoje slike s božićnih sajмова na kojima je učenik izlagao i prodavao svoje kolače zajedno s drugom djecom iz svoga razreda, a prema dogovoru s razrednicom.

Pitanja 16 i 17 obuhvatila su pokušaje zbližavanja različitih kultura, a time i učenika. *“Pripremate li radionice koje bi ostale učenike približile učenicima izbjeglicama (učenje o arapskoj kulturi, slušanje pjesama, gledanje filmova, radionice protiv predrasuda) kako bi lakše ostvarili povezanost?”* te *“Pripremate li radionice koje bi učenike izbjeglice približile hrvatskoj kulturi i povijesti (npr. timsko izrađivanje plakata o županijama Hrvatske)?”*. I na ova pitanja knjižničari su odgovarali negativno. Knjižničar 1 odgovorio je da ne priprema nikakve radionice. Knjižničar 2 odgovorio je da se prilikom dolaska učenika izbjeglica u razred ostale učenike pripremi na njihov dolazak i ukoliko je potrebno naglase se dodatne posebnosti i potrebe učenika, a sami učenici izbjeglice o Hrvatskoj uče kroz nastavu. Knjižničar 3 izjavio je da ne priprema takve radionice jer su u školi trenutno tri učenika i ne želi ih izdvajati, a knjižničar 4 ni na jedno pitanje nije dao odgovor pa se može pretpostaviti da je negativan, jer da priprema radionice vjerojatno bi prikazao svoj rad i napor.

Pitanje 18 pokazalo je koliko su školski knjižničari upoznati s radionicama koje su već spomenute u radu, a i za čije se izvođenje dalo par primjera. Na pitanje *“Ako ste upoznati s radionicama mali knjižničar, mali matematičari, dramska grupa i informacijska pismenost (Topić Hohnjec, 2019), pokušavate li uključiti i učenike izbjeglice? (Može Vam pomoći ovaj rad Hohnjec-diplomski.pdf (unizg.hr) gdje o radionicama možete čitati od strane 10). Ako niste upoznati, molim Vas da to i naznačite.”*. Knjižničari 1, 3 i 4 odgovorili su kako nisu upoznati s tim radionicama, a knjižničar 2 odgovorio je kako provodi aktivnost *Mali knjižničari* koja je izborna za sve učenike, ali ju je počeo provoditi nakon odlaska učenika izbjeglica pa ne zna kakav bi bio njihov odaziv.

Pitanje 19 glasi *“Imate li ‘arapski kutak’ (knjige, stripove, slikovnice i pjesme na arapskome jeziku)?”*, na koje su knjižničari 1, 2 i 3 odgovorili negativno, dok je knjižničar 4 ostavio prazan odgovor.

Pitanje 20 uključilo je roditelje učenika izbjeglica. *“Imate li kontakt s roditeljima učenika izbjeglica? Ako nemate, jeste li pokušali ostvariti neki kontakt?”*, a i na ovo pitanje knjižničari su većinom odgovorili negativno. Knjižničar 1 nije imao kontakt, knjižničar 2 imao je kontakt samo u vezi povrata udžbenika, a knjižničar 4 je i odgovor na ovo pitanje ostavio praznim. Knjižničar 3 imao je kontakt samo s mamom jednog učenika koji nije imao oca.

Pitanje 21 na neki je način obuhvatilo većinu pitanja iz upitnika: *“Ako ste ulagali trud da ostvarite kontakt s učenicima izbjeglicama, kakva je bila njihova reakcija (jesu li odmah prihvatili Vaše pokušaje, pristali nakon nekog vremena, ili još uvijek odbijaju Vašu pomoć)?”*. Knjižničar 1 odgovorio je da su učenici izbjeglice odbijali njegovu pomoć i da su se bojali odgovarati na pitanja vezana uz njihov život prije dolaska u školu. Knjižničar 2 odgovorio je kako nije imao previše kontakta s njima, a sva komunikacija bila je pristojna i jednostavna. Knjižničar 3 odgovorio je kako je reakcija učenika bila topla i puna zahvalnosti, a knjižničar 4 je ostavio prazan odgovor.

Na pitanje 22 *“Biste li izdvojili neke prednosti ili nedostatke koji su se pojavili prilikom komunikacije s učenicima izbjeglicama (ako je komunikacija ostvarena)?”*, knjižničar 1 izdvojio je nedostatke: kratko zadržavanje u školi i nemogućnost razvoja komunikacije, a knjižničar 3 prednosti: učenje jezika, pisma, kulture i iskušavanje slastica što je dovelo

do približavanja svijeta koji mu je do tada bio poznat samo iz medija. Knjižničar 2 nije odgovorio na pitanje, a knjižničar 4 odgovorio je kako nije bilo problema.

Očekivalo se da će pitanje 23 *“Smjernice za integraciju izbjeglica i iregularnih migranata u hrvatsko društvo Centra za mirovne studije (2016) pod stavkom D donose smjernice za učenje jezika i obrazovanje. Jedan od prijedloga je da se imenuje stručnjake koji će biti medijatori između učenika izbjeglica i ostalih članova odgojno-obrazovnog procesa. Mislite li da bi ta uloga trebala/mogla pripasti školskom knjižničaru, uzimajući u obzir njegova znanja, kompetencije i sposobnosti?”* donijeti neke zanimljive ideje i mišljenja, ali dogodilo se obrnuto i knjižničari su dali šturu odgovore. Knjižničar 1 odgovorio je da bi uloga medijatora trebala/mogla pripasti školskome knjižničaru, a knjižničar 3 kako je svejedno kome pripada ta uloga, sve dok funkcioniра. Knjižničar 4 odgovorio je da bi ta uloga mogla pripasti školskome knjižničaru, ali i ne mora, a knjižničar 2 jedini je na ovo pitanje odgovorio negativno. On je rekao: *“Smatram da školski knjižničar ne bi trebao imati tu ulogu. Ova uloga podrazumijeva kompetencije i znanja koje nisu dio obrazovanja knjižničara. Opseg rada knjižničara je opširan i raznolik te ne znam koliko bi se ova uloga uspjela uklopiti u posao školskog knjižničara bez posljedica na njegova ostala zaduženja i poslove.”*

Na zadnje pitanje *“Ako su Vaši odgovori većinom bili nisam upoznata/nisam radila/nemam kontakt imate li ideju zbog čega su oni takvi (strah od nepoznatog, nedostatak vremena)?”*, knjižničari 2 i 4 nisu dali odgovor. Knjižničar 1 rekao je kako misli da je najveći razlog njihov strah od nepoznatog i što sami znaju da se u školi neće zadržati dugo, nego će otići prvom prilikom kad im se stvori prilika za bijeg u drugu državu. Knjižničar 3 odgovorio je da ih poznaje kao vrlo otvorene, druželjubive i pristupačne osobe koje pristupaju drugima bez predrasuda. Zadivljen je time i čini mu se da smo mi suzdržaniji i manje snalažljivi od učenika izbjeglica.

6.7. *Analiza rezultata*

Iako je uzorak mali, upitnik su ispunili knjižničari s kraćim i dužim radnim stažem, pa je tako najkraći radni staž 5, a najduži 20 godina. Pretpostavljalo se da će knjižničar s najdužim radnim stažem imati više iskustva i kontakta s učenicima izbjeglicama jer na trenutnom radnom mjestu radi 17 godina. Pretpostavka se pokazala krivom jer su odgovori bili većinom negativni i na neka pitanja nije bilo odgovoreno, ali uzet će se u

obzir i mogući nedostatak vremena za ispunjavanje ankete (rok je bio 2 tjedna) ili nedostatak volje za istim.

Kako su i razna istraživanja pokazala, a to se naglašava i u teorijskom dijelu rada, školski knjižničari su nevidljivi dio školske ustanove. Njihov rad se ne cijeni dovoljno i umjesto da budu partneri učiteljima najčešće ih se podcjenjuje. To može utjecati i na rad s učenicima izbjeglicama. Naravno, ne možemo govoriti o generalizaciji pa reći da je ovakva situacija u svim školama. Status knjižničara u školi ovisi o njemu samome, odnosno njegovoj osobnosti i pristupačnosti, ali i o podršci ravnatelja. Anketa je pokazala kako školski knjižničari većinom imaju dobar odnos s ravnateljem te da oni u javnosti prikazuju postignuća knjižničara što sigurno doprinosi želji i volji za radom. U pitanju broj 6 koje se odnosilo na rad s učenicima izbjeglicama oni knjižničari koji su odgovorili kako pokušavaju raditi s njima ipak nisu naveli na koji način to ispunjavaju. Samo pitanje nije zahtijevalo davanje primjera pa se ovdje može govoriti o greški ispitivača koji to nije uzeo u obzir. Što se tiče pohađanja stručnih usavršavanja za rad s učenicima izbjeglicama, odgovori su bili poražavajući. Jedno ili par usavršavanja ne omogućuju kvalitetan rad i praksu. Ovo bi bilo prihvatljivo za one školske knjižničare koji ne rade u školama s učenicima izbjeglicama, ali koji se žele dodatno razviti. S obzirom na to da nije utvrđeno koliko seminara školski knjižničari moraju/trebaju pohađati kako bi adekvatno radili s učenicima izbjeglicama, sve ovisi o osobnom izboru, volji i vremenu knjižničara. Inicijalno upoznavanje knjižničara/knjižnice i učenika izbjeglica nije se odvalo odmah na početku njihovog dolaska, ali ni kasnije. Nije se izdvojilo posebno vrijeme kako bi se učenike odvelo u knjižnicu i predstavio im se njen rad. Neki od učenika koji su pohađali školu u svojoj matičnoj zemlji sigurno su bili upoznati s njenim postojanjem, ali oni mlađi koji su rano napustili zemlju nisu imali prilike otkriti što je školska knjižnica. Knjižničari većinom smatraju da ne mogu razviti kvalitetan odnos s učenicima izbjeglicama zbog njihove stalne pokretljivosti odnosno mijenjanja mjesta prebivanja. Naravno i ovo ovisi o raznim faktorima poput otvorenosti učenika i knjižničara, spremnosti na suradnju, volji i vremenu pa situacija nije ista u svim školama. Učenici izbjeglice su dolazili provoditi vrijeme u knjižnici pod slobodnim satovima i kada nisu imali što raditi, a većinom su se držali zajedno te komunicirali međusobno. Pretpostavljajući kako i drugi učenici iz istih razloga dolaze u knjižnicu, reklo bi se da učenici izbjeglice ne dolaze ni češće ni rjeđe od ostalih učenika.

Kako bi se razvila pozitivna atmosfera u školi općenito, bitna je suradnja svih djelatnika. Što se tiče učenika izbjeglica, situacija nije takva. Neki od školskih knjižničara izjavili su kako su surađivali samo s nastavnicima hrvatskog jezika i to se odnosilo samo na odabir lektire za učenike izbjeglice, dok s drugima nisu razvili nikakvu komunikaciju u vezi tih učenika. Teško je uključiti sve nastavnike koji su u kontaktu s tim učenicima jer oni imaju veliki broj obaveza, ali kako bi se učenici izbjeglice osjećali prihvaćenije trebalo bi se početi možda baš od ovog “problema”. Obrazujući i uključujući druge nastavnike moglo bi se utjecati na obrazovanje učenika izbjeglica u pozitivnom smislu. Oni bi se, vidjevši da svi pokušavaju razumjeti njihovu situaciju i pomoći im, možda odlučili da na to uzvrate još većim trudom i učenjem novih informacija te jezika. Ako je potrebna pomoć, knjižničari i nastavnici mogu se obratiti vanjskim suradnicima odnosno centrima za integraciju, ali to ne radi nijedan od ispitanih knjižničara. Učenici izbjeglice nisu zastupljeni na web stranicama škola. Pregledom stranice se ne može otkriti da određenu školu pohađaju isti, odnosno da ona prima te učenike. Školski knjižničari su dali neke prijedloge kako to učiniti, ali i izdvojili zašto je problematično isticati njihovo prisustvo: tako ih se odvaja od ostalih učenika, a za sve prvo moraju dobiti dopuštenje roditelja učenika koji su zatvoreni i nepovjerljivi prema onome što ne znaju. Za međusobno upoznavanje učenika izbjeglica i ostalih učenika mogle bi se koristiti razne radionice, a njih bi provodio školski knjižničar u učionici, knjižnici ili izvan škole uz suradnju raznih osoba. Nažalost knjižničari ih ne provode, a pokazalo se da nisu ni upoznati s radionicama navedenima u radu (mali matematičari, dramska grupa...). Postojanje “arapskog kutka” u knjižnici bi također pomoglo u zbližavanju svjetova, ali on ne postoji u knjižnicama ispitanih knjižničara. Neki su se trudili nabaviti takvu literaturu, ali do toga je teško doći i nisu uspjeli. Roditelji učenika izbjeglica sigurno bi mogli pomoći pri nabavi stranih knjiga, ali kontakt s njima nije ostvaren osim u slučaju vraćanja udžbenika. Teško je onda razviti komunikaciju i sa samim učenicima kojima je problematično otvoriti se nekome koga su tek upoznali i ne znaju ga dovoljno. Ali ako se uspije razviti neka povezanost, i jedni i drugi mogu naučiti puno o kulturama, jeziku, hrani, glazbi i običajima. U anketi se dao i prijedlog/ideja da ulogu medijatora u školi preuzme školski knjižničar – prijedlog za kojeg bi se reklo da nije prihvaćen s velikim oduševljenjem. Školski knjižničari tijekom svog obrazovanja ne pohađaju kolegije koji bi ih pripremili na susret

s učenicima izbjeglicama, a kao što je i jedan od njih izjavio, opseg rada knjižničara je opširan i ova uloga bi bila teško uklopiva u njegov posao.

7. ZAKLJUČAK

Na početku se postavio problem istraživanja: *pokušavaju li se školski knjižničari uključiti u odgojno-obrazovnu integraciju učenika izbjeglica i ako da, na koji način?* Općenito se može zaključiti kako oni većinom nisu potpuno uključeni u odgojno-obrazovnu integraciju učenika izbjeglica, već nekim djelovanjem pokušavaju to poboljšati i to samo neki od njih. Većina odgovora, a samim time i postupaka školskih knjižničara, ovisi o specifičnoj situaciji. O suradnji s ostalim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa, otvorenosti učenika izbjeglica, njihovih roditelja, učenika i nastavnika škole i uključenosti školskoga knjižničara u cjelokupni život škole te želji i mogućnostima. Knjižničari bi mogli jako pozitivno utjecati na cjelokupno iskustvo učenika, ali trenutno je i zbog malog broja učenika izbjeglica i pretrpanosti obavezama to teško ostvarivo. Nekada u budućnosti, kada učenici izbjeglice budu zastupljeniji u hrvatskim školama (a samim time i više knjižničara bude dostupno za istraživanje), bilo bi zanimljivo provesti još jednom ovakvo ili slično istraživanje, kako bi se utvrdilo jesu li se dogodile neke značajne razlike. Ono što je dobro poznato je naše društvo, običaji i kultura koji se “boje” novog i drugačijeg. Strah i želja da zaštitimo ono što je naše ponekad nas tjeraju da radimo i govorimo stvari koje ne bismo trebali raditi nijednoj osobi. Kako bismo promijenili percepciju o izbjeglicama, prvenstveno školske djece koja će jednog dana odlučivati o važnim stvarima u našim životima, moramo ih ne samo kao školski knjižničari, već kao i odgojno-obrazovno osoblje, naučiti da svima pristupaju na jednak način. Djeca su kao spužve, upijaju sve što vide i čuju, pa se prema tome i ponašaju. Školski knjižničari su većinom nevidljivi element škole, ali odgovori u anketi su pokazali da za učenike izbjeglice mogu predstavljati važnu osobu, osobu koja će u isto vrijeme povezivati dvije kulture i približavati ih jednu drugoj. Čačić-Kumpes (1993, 218) kaže da je teško to učiniti jer svi pokušaji izgledaju kao “oblik izdvajanja imigrantske kulture koja ne nalazi svoje mjesto u svakodnevnom životu većinske kulture”. To neće zaživjeti dok je djelovanje usmjereno na “zaštitu manjinskih kultura, a manje na stvarni kontakt kultura i dok se zbiva u točno definiranim uvjetima”.

Buduća bi se istraživanja mogla pozabaviti može li pozitivan učinak školskih knjižnica također neizravno utjecati na uspješnost učenika izbjeglica u drugim školskim predmetima poput matematike (Kortlever i Lemmens, 2012 prema Kleijnen, Huysmans i Elbers, 2015). Također bi se mogla osvrnuti na kriterije koje bi školske knjižnice trebale ispuniti kako bi bile učinkovite za učenike izbjeglice u Hrvatskoj, a pogotovo u zemljama gdje je postotak učenika izbjeglica još veći (Nizozemska, Njemačka, Švedska).

8. LITERATURA

- 1) Berglund, J. (2017), *Education Policy – A Swedish Success Story?* Berlin: International Policy Analysis. Dostupno na: <https://www.bing.com/search?q=Education+Policy+%E2%80%93+A+Swedish+Success+Story%3F&cvid=8a5de6a3a3ef45d4a5dceca35237d138&aqs=edge..69i57.1424j0j1&pgl=43&FORM=ANNTA1&PC=U531> (11.7.2021.).
- 2) Centar za mirovne studije (2014), *Vodič za volontere u Hrvatskoj*. Dostupno na: <https://www.cms.hr/hr/publikacije/vodic-za-volontere-u-hrvatskoj> (13.7.2021.).
- 3) Centar za mirovne studije (2016), *Smjernice za integraciju izbjeglica i iregularnih migranata u hrvatsko društvo*. Dostupno na: <https://www.cms.hr/hr/azil-i-integracijske-politike/smjernice-za-integraciju-izbjeglica-i-iregularnih-migranata-u-hrvatsko-drustvo> (15.7.2021.).
- 4) Centar za mirovne studije (2017), *Uključivanje djece izbjeglica u hrvatski odgojno-obrazovni sustav*. Dostupno na: http://oz.goo.hr/wp-content/uploads/2017/10/2017-OZ_Obrzovanje-djece-izbjeglica_Policy-brief.pdf (13.7.2021.).
- 5) Čačić-Kumpes, J. (1993), Interkulturalizam i obrazovanje djece migrantskog porijekla. *Migration and Ethnic Themes*, 9 (3-4), str. 211-225. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/127256> (14.7.2021.).
- 6) *Djeca izbjeglice u školama* (2017). Zagreb: Centar za djecu, mlade i obitelj Modus. Dostupno na: <https://www.irh.hr/dokumenti-2/d1/brosure-knjige/40-djeca-izbjeglice-u-skolama/file> (14.7.2021.).
- 7) https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=347784 (14.7.2021.).
- 8) Galić, S. (2012), *Suvremeno školsko knjižničarstvo. Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 58 (28), str. 207-217. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/95252> (15.7.2021.).
- 9) Garcia-Yepes, K. (2017), Social Integration Processes of Immigrants in Schools of Huelva, Spain: Cultural Diversity and Educational Challenges. *Alteridad*, 12 (2), str: 188-200. Dostupno na: <https://doaj.org/article/be1cc13794c34c6781a2b07450e35f4b> (13.7.2021.).

- 10) IFLA (2015), *Smjernice za školske knjižnice*. U: Schultz-Jones, B., Oberg, D. (ur.). Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf> (13.7.2021.).
- 11) Jönsson-Lanevska, Y. (2005), The gate to understanding: Swedish libraries and immigrants. *New Library World*, 106 (3/4), str. 128-140. Dostupno na: <https://www.emerald.com.p.vbz.ffzg.hr/insight/search?q=The+gate+to+understanding%3A+Swedish+libraries+and+immigrants&showAll=true> (14.7.2021.).
- 12) Kleijnen, E., Huysmans, F., Elbers, E. (2015), The Role of School Libraries in Reducing Learning Disadvantages in Migrant Children: A Literature Review. *SAGE Open*, 5 (2), str. 1-16. Dostupno na: <https://journals.sagepub.com.p.vbz.ffzg.hr/doi/full/10.1177/2158244015580369> (12.7.2021.).
- 13) Knežić, S. (2020), *Školski knjižničar kao instrukcijski vođa*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet. Dostupno na: <https://repozitorij.unizg.hr/islandora/object/ffzg%3A1272> (10.7.2021.).
- 14) Knežić, A. (2019), *Školski knjižničar – inicijator i motivator korelacijsko-integracijskog pristupa nastavnim sadržajima*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet. Dostupno na: <https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:532> (13.7.2021.).
- 15) Kovačević, D., Lovrinčević, J. (2012), *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta.
- 16) Lizović, I. (2020), *Emocionalni aspekt integracije djece izbjeglica u osnovne škole u Hrvatskoj*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/en/islandora/object/ffzg%3A1365> (15.7.2021.).
- 17) Lonsdale, M. (2003), *Impact of School Libraries on Student Achievement: a Review of the Research*. Camberwell: Australian Council for Educational Research. Dostupno na: <https://asla.org.au/resources/Documents/Website%20Documents/Resources/impact-of-school-libraries.pdf> (13.7.2021.).
- 18) Milas, G. (2005), *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

- 19) Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2011), *Nacionalni okvirni kurikulum*. U: Fuchs, R., Vican, D., Milanović Litre, I. (ur.). Zagreb: Printera Grupa. Dostupno na: http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf (15.7.2021.).
- 20) Rakonić Leskovar, I. (2018), Školski knjižničar u inkluzivnom obrazovanju. *Knjižničarstvo : glasnik Društva knjižničara Slavonije, Baranje i Srijema*, 22 (1-2), str. 29-44. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=347784 (12.7.2021.).
- 21) Sirius Watch (2014), *A clear agenda for migrant education in Europe*. Dostupno na: <https://www.sirius-migrationeducation.org/wp-content/uploads/2018/11/Agenda-and-Recommendations-for-Migrant-Education.pdf> (15.7.2021.).
- 22) Sirius Watch (2018), *Role of non-formal education in migrant children inclusion: links with schools*. Dostupno na: https://www.sirius-migrationeducation.org/wp-content/uploads/2018/11/SIRIUS-Watch_Full-report-1.pdf (14.7.2021.).
- 23) Standard za školske knjižnice (2013), *Narodne novine*, 34/2000. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_03_34_698.html (13.7.2021.).
- 24) Špadić, M. (2018), *Važnost i uloga suvremene školske knjižnice*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10820/1/%C5%A0padi%C4%87-diplomski.pdf> (13.7.2021.).
- 25) Šušnjić, B. (2009), Knjižnični odgoj i obrazovanje u nastavnom planu i programu osnovne škole. *Knjižničar / Knjižničarka : e-časopis Knjižničarskog društva Rijeka*, 1 (1), str. 61-65. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=339334&lang=en (10.7.2021.).
- 26) Topić Hohnjec, M. (2019), *Modeli izvannastavnih aktivnosti u školskoj knjižnici*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet. Dostupno na:

- <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/11128/1/Hohnjec-diplomski.pdf>
(14.7.2021.).
- 27) UN (1951), *Konvencija o statusu izbjeglica*. Dostupno na: http://www.rpp-fm.net/cesi/wp-content/uploads/2012/12/Konvencija_o_statusu_izbjeglica.pdf
(12.7.2021.).
- 28) UN (1989), *Konvencija o pravima djeteta*. Dostupno na: http://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf
(11.7.2021.).
- 29) UNESCO (1999), *Manifest za školske knjižnice*. Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/school-library-manifesto-hr.pdf> (12.7.2021.).
- 30) UNHCR (2016), *Global trends: forced displacement in 2015*. Dostupno na: <https://www.unhcr.org/576408cd7.pdf> (10.7.2021.).
- 31) UNICEF (2016), *Uprooted: The Growing Crisis for Refugee and Migrant Children*. Dostupno na: <https://www.unicef.org/reports/uprooted-growing-crisis-refugee-and-migrant-children> (11.7.2021.).
- 32) UNICEF (2020), *U zagrebačkom prihvatnom centru Porin život se nastavlja unatoč neizvjesnosti s COVID-19*. Dostupno na: <https://www.unicef.org/croatia/price/u-zagrebackom-prihvatnom-centru-porin-zivot-se-nastavlja-unatoc-neizvjesnosti-s-covid-19> (16.7.2021.).
- 33) Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (2017), *Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2017. do 2019. godine*. Dostupno na: <https://www.irh.hr/dokumenti-2/d1/izvjestaji/49-akcijski-plan-za-integraciju-osoba-kojima-je-odobrena-medunarodna-zastita-za-tisak/file> (11.7.2021.).
- 34) Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008), *Narodne novine*, 87/2008. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_87_2789.html (12.7.2021.).
- 35) Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (2019), *Narodne novine*, 17/2019. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html (15.7.2021.).

- 36) Zovko, M. (2009), Školska knjižnica u novom tisućljeću. *Senjski zbornik : prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, 36 (1), str. 43-50. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/57597> (16.7.2021.).

9. POPIS SLIKA

Slika 1: Ključne sastavnice kurikulumske djelovanja školske knjižnice

10. PRILOZI

Prilog 1: Anketni upitnik

ULOGA ŠKOLSKOG KNJIŽNIČARA U ODGOJNO-OBRAZOVNOJ INTEGRACIJI UČENIKA IZBJEGLICA – ANKETNI UPITNIK

Poštovani, pred Vama se nalazi anketni upitnik koji će se koristiti za izradu diplomskog rada pod nazivom *Uloga školskog knjižničara u odgojno-obrazovnoj integraciji učenika izbjeglica* studentice Brigite Kosić (pod mentorstvom dr. sc. Mihaele Banek Zorice, red. prof. i dr. sc. Zorana Horvata).

Molim Vas da na sva pitanja odgovarate iskreno kako bih dobila što bolji uvid u odnos školskog knjižničara i učenika izbjeglica. Slobodni ste uz konkretan odgovor na pitanje dodati mišljenje/savjet/preporuku za koje smatrate da je bitno, a što će bolje predstaviti odnos knjižnice i učenika. Vaše ime i škola u kojoj radite neće se spominjati u radu. Također Vas molim da izbjegavate moguće identifikacijske oznake učenika (ime, razred, izgled, način oblačenja- npr. učenice koje nose hidžab).

Integracija- osoba prihvaća elemente obje kulture; prilagodba i te osobe i domicilnog stanovništva; tromjesečan proces (treća strana je zemlja iz koje izbjeglice dolaze)

1. Koliko dugo radite kao školski knjižničar?

2. Koliko dugo radite u ovoj školi?

3. Na raznim konferencijama i skupovima govorilo se o statusu školskog knjižničara kojeg percipiraju kao osobu koja sjedi za pultom i štambilja knjige. Imate li osjećaj da ste nevidljivi element u radu škole te da ostali odgojno-obrazovni djelatnici podcjenjuju Vaš rad?

4. Koliko Vam znači pomoć i odnos s ravnateljem/icom – imate li njihovu podršku?

5. Prikazuje li ravnatelj/ica Vaša postignuća i ulogu kako bi ju i ostali uvidjeli?

6. *Standard za školske knjižnice* (2013) navodi njene zadaće, a jedna je i rad s učenicima pripadnicima nacionalnih manjina. Pokušavate li ostvariti ovu zadaću i u radu s učenicima izbjeglicama?

7. Jeste li pohađali stručno usavršavanje za rad s učenicima izbjeglicama (informiranje o izbjeglištvu, osnaživanje za rad)?

8. Zna li koliko učenika izbjeglica pohađa vašu školu? Jeste li bili upoznati s njihovim dolaskom i prije nego ih se upisalo u školsku knjižnicu?

9. Jeste li pri njihovom dolasku u školu ili nekada kasnije, održali sat upoznavanja knjižnice za učenike izbjeglice ili neki drugi oblik upoznavanja?

10. Smatrate li da učenici izbjeglice gledaju na Vas kao osobu kojoj se mogu obratiti s problemom kako biste pomogli u rješavanju istoga?

11. Posjećuju li učenici izbjeglice školsku knjižnicu? Ako je odgovor potvrđan, navedite kako se u njoj snalaze.

12. Ako primjećujete da učenici izbjeglice dolaze provoditi svoje slobodno vrijeme ili slobodni sat u knjižnici, rade li to češće ili rjeđe od ostalih učenika/svojih vršnjaka?

13. Odgojno-obrazovna djelatnost obuhvaća 60% ukupne djelatnosti školske knjižnice, te se između ostaloga odnosi na rad s učenicima i suradnju s učiteljima te stručnim suradnicima.

a) Suradujete li s nastavnicima hrvatskoga jezika prilikom rada s učenicima izbjeglicama – npr. organizirate dodatnu obradu lektire kako bi ju bolje shvatili ili pomažete pri samom čitanju i izgovoru riječi? Ako da, navedite kako.

b) Suradujete li s ostalim nastavnicima u razmjeni znanja (timski rad) kako bi odgojno-obrazovna integraciji učenika izbjeglica bila uspješnija?

14. Jeste li u kontaktu s nekim udrugama ili centrima koji se bave integracijom izbjeglica. Ako jeste, navedite o kojima je riječ.

15. Ponekad školski knjižničari uređuju web stranicu škole, a primijetila sam da se učenici izbjeglice ne spominju ni na jednoj istraženoj.

- a) Ako se Vi time bavite, smatrate li da bi bilo dobro posvetiti dio stranice učenicima izbjeglicama, dio koji će ukazati na njihovu prisutnost u školi i pokazati načine kako im iskazati dobrodošlicu?

- b) Ako ne uređujete web stranicu škole, molim Vas da ipak odgovorite na ovo pitanje i razmislite biste li, i kako, to učinili (dali prijedlog onome tko se time bavi).

- c) Ako ipak postoje ovakve informacije, a ja sam ih slučajno previdjela, molim Vas da mi na to ukažete.

16. Pripremate li radionice koje bi ostale učenike približile učenicima izbjeglicama (učenje o arapskoj kulturi, slušanje pjesama, gledanje filmova, radionice protiv predrasuda) kako bi lakše ostvarili povezanost?

17. Pripremate li radionice koje bi učenike izbjeglice približile hrvatskoj kulturi i povijesti (npr. timsko izrađivanje plakata o županijama Hrvatske)?

18. Ako ste upoznati s radionicama mali knjižničar, mali matematičari, dramska grupa i informacijska pismenost (Topić Hohnjec, 2019), pokušavate li uključiti i učenike izbjeglice? (Može Vam pomoći ovaj rad [Hohnjec-diplomski.pdf \(unizg.hr\)](#) gdje o radionicama možete čitati od strane 10). Ako niste upoznati, molim Vas da to i naznačite.

19. Imate li “arapski kutak” (knjige, stripove, slikovnice i pjesme na arapskome jeziku)?

20. Imate li kontakt s roditeljima učenika izbjeglica? Ako nemate, jeste li pokušali ostvariti neki kontakt?

21. Ako ste ulagali trud da ostvarite kontakt s učenicima izbjeglicama, kakva je bila njihova reakcija (jesu li odmah prihvatili Vaše pokušaje, pristali nakon nekog vremena, ili još uvijek odbijaju Vašu pomoć)?

22. Biste li izdvojili neke prednosti ili nedostatke koji su se pojavili prilikom komunikacije s učenicima izbjeglicama (ako je komunikacija ostvarena)?

23. *Smjernice za integraciju izbjeglica i iregularnih migranata u hrvatsko društvo Centra za mirovne studije (2016)* pod stavkom D donose smjernice za učenje jezika i obrazovanje. Jedan od prijedloga je da se imenuje stručnjake koji će biti medijatori između učenika izbjeglica i ostalih članova odgojno-obrazovnog procesa. Mislite li da bi ta uloga trebala/mogla pripasti školskom knjižničaru, uzimajući u obzir njegova znanja, kompetencije i sposobnosti?

24. Ako su Vaši odgovori većinom bili *nisam upoznata/nisam radila/nemam kontakt* imate li ideju zbog čega su oni takvi (strah od nepoznatog, nedostatak vremena)?

11. SAŽETAK

U radu se govori o sve bitnijoj i većoj ulozi školskoga knjižničara u odgojno-obrazovnoj integraciji učenika izbjeglica te o knjižnici kao mjestu koje ne dopušta izdvajanje, mržnju i netoleranciju. Iako prepoznat kao bitan faktor u teoriji, u praksi kompetencije, sposobnosti i znanja školskoga knjižničara teško dolaze do izražaja. U pokazivanju punog potencijala mogu pomoći i dobri odnosi s ostalim odgojno-obrazovnim osobljem koje također sudjeluje u odgojno-obrazovnoj integraciji učenika izbjeglica. Oni su prošli kroz razne nedaće i trebalo bi im se izaći u susret te približiti različite kulture kroz razne radionice za učenike, seminare i predavanja za roditelje i osoblje škole... Provedeno je istraživanje na malom uzorku školskih knjižničara koji rade u školama s učenicima izbjeglicama. Rezultati su pokazali da većina školskih knjižničara ipak nije dovoljno uključena u integraciju učenika izbjeglica te nisu imali prevelik kontakt s njima i njihovim roditeljima, nisu upoznati s radionicama, nisu pohađali stručno usavršavanje za rad s njima i ne uključuju ih u život škole. Kako bi se to promijenilo potrebno je osvijestiti postupke koji se u ovom slučaju ne izvode, a školski knjižničari trebali bi razumjeti da svojim radom mogu pozitivno utjecati na iskustvo učenika izbjeglica.

Ključne riječi: učenik izbjeglica, školski knjižničar, integracija, imigrantska kriza

12. SUMMARY

The paper deals with the increasingly important and increasing role of the school librarian in the educational integration of refugee students and the library as a place that does not allow separation, hatred and intolerance. Although recognized as an important factor in theory, in practice its competences, abilities and knowledge hardly come to the expression. Good relations with other educational staff who also participate in the educational integration of refugee students can also help in demonstrating their full potential. They have been through various adversities and different cultures should be brought closer through various workshops for students, seminars and lectures for parents and school staff... A study was conducted on a small sample of school librarians working in schools with refugee students. The results showed that most school librarians were not sufficiently involved in the integration of refugee students and did not have too much contact with them and their parents, were not familiar with the workshops, did not attend professional training to work with them and did not include them in the life of the school. In order to change this, it is necessary to raise awareness of the procedures that are not performed in this case, and school librarians should understand that their work can positively affect the experience of refugee students.

Key words: refugee student, school librarian, integration, refugee crisis